

Výmaz obchodnej spoločnosti ako potenciálny zásah do základných práv

Strémy, J.*

STRÉMY, J.: Výmaz obchodnej spoločnosti ako potenciálny zásah do základných práv. Právny obzor, 105, 2022, č. 4. s. 285–315. <https://doi.org/10.31577/pravnyobzor.2022.4.02>

Company's removal as a potential interference with fundamental rights. As a result of legislative changes in the issues of dissolution and liquidation of companies, more than 10,000 companies were removed from the Commercial Register. The utility of the adoption of this legislation was the elimination of the so-called inactive companies that do not carry out any economic activity and the legislator's interest in ensuring more efficient performance of the basic function of the Commercial Register. However, the fact that there was also an intervention in the functioning companies cannot be overlooked either. If the company has been removed and the company had business assets on the date of the removal, two options were available, ad primum additional liquidation, or ad secundum renewal of the registration (of the removed company). The situation provoked, inter alia, legal theoretical discussions about the nature of a legal person. Although the legislation treats legal persons as a subjects of law and evokes in us a rational argument supporting the right to fundamental rights of legal persons, the scope of these rights is vague. In the article, the author deal with the idea of a legal person as a holder of the fundamental (human) rights in the context of utility and proportionality of the measures taken.

Key words: *dissolution and liquidation of a company, company's removal from the Commercial Register, theory of corporate personhood, fundamental rights of legal entities, aggregative and purposive approach, proportionality*

Prolegomena

„The law has treated corporations as what some lawyers call metaphysical persons. That is, they're persons for some purposes, and they're not persons for others.“¹

John Witt

Ukončenie podnikateľskej činnosti právnickej osoby je, uvažujúc v intenciách obchodnej spoločnosti a družstva, imanentne spojené so zrušením a zánikom spoločnosti, ktorá bola etablovaná na účely uskutočňovania podnikateľskej činnosti, ak jej imanie neprechádza na (univerzálného) právneho nástupcu ako pri zlúčení, splynutí či rozdelení spoločnosti. V dôsledku ostatných noviel, najmä Obchodného zákonníka, došlo navyše k podstatným zmenám v otázkach zrušenia a likvidácie spoločností. Aplikčná prax bola dostatočným dôkazom toho, že problematika riešenia likvidácií obchodných spoločností spôsobovala zásadné problémy a z legislatívneho hľadiska bola upravená len rámcovo

* JUDr. Jana Strémy, PhD., Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave.

** Tento príspevok bol podporený Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-16-0553 (projekt „Premeny a inovácie konceptu kapitálových spoločností v podmienkach globalizácie).

¹ WITT, J. *What Is The Basis For Corporate Personhood?* [online], 2011. Dostupné na: <https://www.npr.org/2011/10/24/141663195/what-is-the-basis-for-corporate-personhood?t=1646178389618>.

a nedostatočne. Ako sám zákonodarca uviedol, že hoci by sa v dotknutej právnej úprave zrušenia a likvidácie malo presadzovať pravidlo: „*Vy ste si založili, vy si aj zlikvidujte*“, ako *law in books* v praxi, *law in action* sa paradoxne protežovalo: „*Zisky sú súkromné, straty sa socializujú*.“²

Benevolentná právna úprava etablovania obchodných spoločností a neexistencia reálnych paušálnych nákladov za udržanie právnickej osoby (v podobe správnych poplatkov alebo ostrakizovaných daňových licencií) a v (ne)poslednom rade nenáležitá motivácia pre tieto osoby proces likvidácie úspešne iniciovať, viesť a efektívne ukončiť, spôsobila, že dlhodobým problémom verejnoprávných registratúr podnikateľov, ktorých reprezentantom je obchodný register Slovenskej republiky, boli/sú *hibernatio* právnické osoby, najmä obchodné spoločnosti, družstvá.³ Nielen právna prax, ale aj doktrína poukazovala na uvedený problém už niekoľko rokov. Mnohé z týchto subjektov nevykonávali žiadnu (podnikateľskú) činnosť, nevstupovali do záväzkov, nevlastnili žiadny majetok a najmä neplnili si bazálne povinnosti vyplývajúce z ustanovení zákona č. 513/1991 Zb. Obchodného zákonníka (ďalej len „ObZ“) či iných predpisov verejnoprávneho charakteru, pretože mnoho zakladateľov, resp. členovia orgánov už stihli zabudnúť (alebo uvedené len simulujú), že tieto spoločnosti vôbec existujú. Proces likvidácie bol v dlhodobom horizonte percipovaný ako zdĺhavý a náročný a už vôbec ho nemožno označiť ako jednoduchý. S existenciou umelých konštruktov práva sú však spojené náklady v podobe migrácie dát pri technologických zmenách⁴ a pod. O úhradu týchto nákladov však už spoločnosť nemá záujem, ale sú socializované. Aj vzhľadom na uvedené dôvody sa náš zákonodarca podujal na čistenie obchodného registra.⁵ Účelom prijatia tejto právnej úpravy spočívajúcej v novele ObZ bola eliminácia tzv. neaktívnych spoločností, ktoré nevyvíjajú žiadnu ekonomickú činnosť a existujú iba formálne, a záujem zákonodarcu zabezpečiť efektívnejšie plnenie základnej funkcie obchodného registra, t. j. funkcie informatívnej a funkcie zabezpečenia právnej istoty (dôvery tretích strán v údaje v ňom uvádzané). Dôvodom zákonodarcu pre postih a elimináciu neaktívnych obchodných korporácií bolo predovšetkým nebezpečenstvo, že tieto môžu časom slúžiť ako tzv. biele kone na uskutočňovanie právom reprobovanej činnosti, finančné či daňové podvody, keďže je pre páchatel'a potenciálne simplifikovanejšie využiť na nelegálnu činnosť už

² Dôvodová správa k novele Obchodného zákonníka č. 390/2019 Z. z.

³ Uvedený problém sa parciálne dotýka aj mimovládneho sektora v podobe penza občianskych združení, nadácií atď.

⁴ Pozri bližšie: CSACH, K., MÉSZÁROS, P., ZÁMOŽÍK, J. Vianočný záraz. O výmaze a oživení obchodných spoločností. In *Súkromné právo*, vyd. 6/2021, 2021. Dostupné na: <https://www.legalis.sk/sk/casopis/sukromne-pravo/vianocny-zazrak-o-vymaze-a-oziveni-obchodnych-spolocnosti.m-2632.html>.

⁵ Pertraktovaným zákonom č. 390/2019 Z. z. z 22. októbra 2019 boli zapracované opatrenia na zlepšenie fungovania obchodného registra, ktoré boli schválené vládou Slovenskej republiky – uznesenie vlády č. 167 z 20. apríla 2018 – „efektívna oprava neaktuálnych údajov zapísaných v obchodnom registri a prijatie opatrení zameraných na riešenie (výmaz) zapísaných osôb, ktoré vo vzťahu k obchodnému registru neplnia svoje zákonné povinnosti“. Predmetný zákon nadobudol účinnosť v relácii dotýkajúcej sa výmazov 1. októbra 2020. Zoznam takýchto osôb súčich na výmaz bol v marci 2021 zverejnený v Obchodnom vestníku šesť mesiacov pred ich plánovaným výmazom. Už v tom čase bolo zjavné, že pôjde o obrovské množstvo spoločností – zoznam v Obchodnom vestníku mal 2 573 strán. V novembri 2021 tak došlo k plošnému výmazu viac než 12-tisíc obchodných spoločností z obchodného registra.

existujúce subjekty. Ďalším z motívov bola snaha sanovať stav zbierky listín, ktorý je dlhodobo na znepokojivo nízkej úrovni, pretože mnoho obchodných spoločností si aj napriek hroziacim sankciám neplní zákonom stanovenú povinnosť zakladať predpísané listiny do zbierky listín. Zákonodarcu sa tak koncentroval na zvýšenie transparentnosti podnikateľského prostredia a zníženie rizika podvodného konania v podmienkach Slovenskej republiky.

1. Úprava postihu neaktívnych spoločností

Z údajov dostupných na analytickom portáli FinStat sa v rokoch 2018 – 2020 počet zaniknutých spoločností v podmienkach Slovenskej republiky pohyboval v priemere na úrovni približne 5 000 spoločností ročne.⁶ Je potrebné poznamenať, že *ad exemplum* úprava postihu neaktívnych spoločností pre nezakladanie účtovných závierok nie je v zahraničných úpravách neobvyklá.⁷ Originárne malo Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej ako „MS SR“) zreteľnú predstavu o tom, ako by malo „čistenie“ obchodného registra prebiehať, úmysel zákonodarcu vytvoril zoznam zapísaných osôb, ktoré majú byť vymazané, a ich zverejnenie s domnienkou, že ak sa chcú podnikatelia vyhnúť nechcenému výmazu, resp. sa na zozname objavili nedopatrením, mali by obchodný vestník pozorne sledovať. Isteže, časť podnikateľov plošný výmaz priam ordinárne potešil, keďže ich odbrenil od realizácie procesu likvidácie, ktorú by znášali na vlastné náklady. Z dostupnej informácie tlačového oddelenia MS SR vyplývalo, že pre výmaz z obchodného registra evidovalo MS SR približne 150 relevantných podaní, z toho sa približne 17 dotýkalo zdravotníckych zariadení (ambulancie všeobecných lekárov aj špecialistov), ktoré v dôsledku výmazu z registra nemohli poskytovať zdravotnú starostlivosť svojim pacientom. Väčšina z nich pritom naďalej prevádzkovala ambulanciu v domnienke, že subjekt existuje. *In concreto* k 23. novembru 2021 bolo z obchodného registra Slovenskej republiky (ďalej ako „OR SR“) vymazaných 12 170 zapísaných osôb. Reprezentanti subjektov, ktoré sa domnievali, že nemali byť z registra vymazané, mohli následne v lehote do 3. decembra 2021 kontaktovať MS SR. Medzi vymazanými subjektmi bolo zároveň niekoľko desiatok spoločností s inými dôvodmi výmazu, ktoré boli podľa zákona dôvodom na ich zrušenie, *ad exemplum* neplnenie povinnosti uložiť účtovné závierky. Riešenie „*plošným rezom*“⁸, ako

⁶ Dostupné na: <https://finstat.sk/analyzy/statistika-poctu-vzniknutych-a-zaniknutych-firiem>.

⁷ Francúzsko (porov. Art. L611-2, R611-14, R123-125 a R123-136 Code de commerce) – vo veci „nekontaktnosti“ obchodnej spoločnosti – Estónsko [porov. § 60 Áriseadustik (angl. Commercial Code)] – v otázke určenia, či zrušiť obchodnú spoločnosť s likvidáciou alebo bez likvidácie.

⁸ Osôb, u ktorých k zápisu do obchodného registra došlo podľa predpisov účinných od 1. januára 2002 a ktoré sa v obchodnom registri vedú podľa § 768 ods. 1; spoločnosti, ktoré nepremenili základné imanie spoločnosti zo slovenskej meny na euro najneskôr do 1. decembra 2020; spoločnosti, ktoré vstúpili do likvidácie pred 1. októbrom 2016 a predpokladá sa ich úpadok. Podľa prechodných ustanovení Obchodného zákonníka bol likvidátor ustanovený v „starých“ likvidáciách povinný najneskôr do 31. decembra 2020 uložiť do zbierky listín zoznam majetku vyhotovený podľa zákona účinného od 1. októbra 2020, podľa stavu majetku zistenému k 30. septembru 2020. V prípade nesplnenia tejto povinnosti, t. j. uloženia zoznamu majetku do zbierky listín sa predpokladá, že spoločnosť (alebo družstvo) je v úpadku; podniky zahraničných právnických osôb, organizačné zložky podnikov zahraničných právnických osôb, organizačné zložky podnikov slovenských právnic-

ho časť doktríny⁹ označuje, ktoré si zvolil náš zákonodarca, možno percipovať ako účelné. Isteže sa nám vnútorne nemožno nezamýšľať aj nad postupom súdu prostredníctvom súdom nariadenej (nedobrovoľnej) likvidácie alebo konkurzu, kde by bolo azda najvýznamnejším problémom doručovanie jednotlivým subjektom.

Ad primum v našich podmienkach o dobrovoľnej disolúcii spoločnosti s likvidáciou zásadne rozhodujú spoločníci buď priamo, alebo prostredníctvom orgánu, ktorý kreujú (e. g. valné zhromaždenie). Uvedené je dôsledkom skutočnosti, že z ich prejavu vôle bola spoločnosť založená a v ich rukách je aj rozhodnutie, či spoločnosť zrušia. Z uvedeneho vyplýva, že spoločníci sú bez ďalšieho oprávnení rozhodnúť o zrušení spoločnosti, v takomto prípade hovoríme o dobrovoľnej likvidácii. V prípade dobrovoľnej likvidácie je vhodné absolvovať tzv. *prípravnú fázu*¹⁰. Ak by sa členovia obchodnej spoločnosti rozhodli svoje rozhodnutie „zrušiť a zlikvidovať spoločnosť“ revokovať, môžu tak urobiť až do času, kým sa začne s rozdeľovaním likvidačného zostatku. V okamihu rozdelenia likvidačného zostatku sa mení postavenie spoločníkov likvidovanej spoločnosti, pretože majetok spoločnosti sa postupuje na iných vlastníkov. Tento proces podstatne mení postavenie spoločníkov, resp. ďalších osôb, a jeho zastavenie a obnovenie stavu pred likvidáciou by znamenalo zásadný zásah do ich právnej istoty. *Ad secundum* ide o prípad zrušenia spoločnosti súdom. Konanie o zrušení obchodnej spoločnosti na návrh je upravené v ust. § 309 zákona č. 161/2015 Civilného mimosporového poriadku (ďalej aj „CMP“)¹¹. Jeho účastníkmi sú žalobca a spoločnosť (družstvo), ktorá má byť zrušená. Konanie o zrušení obchodnej spoločnosti alebo družstva *ex offio* je upravené v ust. § 309a a nasl. CMP. Jeho účastníkom je iba spoločnosť (družstvo). Podľa ust. § 309e CMP v prípade, ak rozhodnutie súdu o zrušení spoločnosti nadobudlo právoplatnosť, zákon ustanovuje z dôvodu informovania tretích strán publikačnú povinnosť súdu, v zmysle ktorej súd zverejní oznámenie o zrušení spoločnosti v Obchodnom vestníku. V tejto súvislosti uvádzame, že podľa ust. § 309f CMP, ak spoločnosť do 90 dní od zverejnenia oznámenia o zrušení spoločnosti v Obchodnom vestníku nevstúpi do likvidácie, predpokladá sa, že

kých osôb, ktoré do 30. septembra 2021 nepotvrdia zapísané údaje v obchodnom registri podľa osobitného zákona alebo nenavrhnú zmenu zapísaných údajov v obchodnom registri podľa osobitného zákona; podniky a organizačné zložky podnikov zahraničných fyzických osôb; v neposlednom rade z obchodného registra sa vymažú fyzické osoby, ktoré budú po novom zapísané už len v živnostenskom registri.

⁹ Pozri bližšie: CSACH, K., MÉSZÁROS, P., ZÁMOŽÍK, J. Vianočný zátrak. O výmaze a oživení obchodných spoločností. In *Súkromné právo*, vyd. 6, 2021. Dostupné na: <https://www.legalis.sk/sk/casopis/sukromne-pravo/vianočný-zazrak-o-vymaze-a-oživení-obchodných-spoločností.m-2632.html>.

¹⁰ Prípravná fáza by mala obsahovať vhodnú voľbu dňa vstupu do likvidácie, vyriešenie účtovných a daňových otázok, ako aj identifikáciu kvalifikovanej osoby pre výkon funkcie likvidátora, čo môže významným spôsobom ovplyvniť ďalší priebeh likvidácie.

¹¹ Z dôvodovej správy k zákonu č. 390/2019 vyplýva, že návrhové konanie o zrušení obchodnej spoločnosti podľa zákonodarcu nadväzuje na ustanovenie § 90, § 152, § 220zh ods. 2 ObZ. Ide o návrhové konanie spoločníkov verejnej obchodnej spoločnosti na zrušenie spoločnosti v prípade podstatného porušenia spoločenskej zmluvy. Spoločníci spoločnosti s ručením obmedzeným si môžu v spoločenskej zmluve, zakladateľskej listine alebo stanovách stanoviť i iné dôvody zrušenia spoločnosti, na základe ktorých môže súd rozhodnúť o zrušení spoločnosti. Z uvedených dôvodov môže podať návrh na zrušenie spoločnosti aj štatutárny orgán. O zrušení spoločnosti rozhoduje príslušný registrový súd. Ide o sporové konanie, na ktoré sa použijú ustanovenia zákona č. 160/2015 Civilného sporového poriadku.

je v úpadku.¹² Ide o vyvrátiteľnú domnienku o úpadku spoločnosti. Povinnosťou súdu podľa ust. § 309g CMP je prostredníctvom Obchodného vestníka informovať okruh vymedzených subjektov, ktoré majú v zákonom stanovených lehotách právo podať návrh na ustanovenie likvidátora (ktoré je však účinné iba so zložením preddavku pre likvidátora) alebo návrh na vyhlásenie konkurzu, v opačnom prípade súd po márnom uplynutí lehoty rozhodne o výmaze spoločnosti z obchodného registra podľa ust. § 309h CMP.

Je zrejme, že ak bola spoločnosť zrušená a vstúpi do likvidácie, prestáva naplňovať účel, na ktorý bola etablovaná, jej činnosť smeruje k naplneniu cieľov likvidácie (usporiadanie majetku, vyrovnanie dlhov a rozdelenie likvidačného zostatku). V relácii k zmene rozhodnutia súdu o zrušení právnickej osoby podľa § 309d CMP (v prípade včasného neodstránenia dôvodu na zrušenie spoločnosti) uvádzame, že takáto zmena je možná len na základe opravných prostriedkov v konaní pred súdom, ak osobitný predpis neustanoví inak.¹³ Možnosť podania opravného prostriedku prináleží ako aktívne legitimovanému subjektu iba zrušenej spoločnosti a súd prvej inštancie má v takomto prípade možnosť autoremedúry pôvodného rozhodnutia. Dôležité je tiež poznamenať, že proti rozhodnutiu o výmaze spoločnosti z obchodného registra podľa ust. § 309h nie je prípustné odvolanie.

Novelou ObZ č. 390/2019 bol mobilizovaný proces, na ktorého základe už došlo, resp. dôjde v jednotlivých fázach v zmysle ustanovenia § 768s ObZ k výmazu veľkého množstvo subjektov, ktoré sa *ad novum* do obchodného registra už nezapisujú, alebo boli považované za „mŕtve“, nefungujúce.¹⁴ Registrové súdy tieto spoločnosti následne vymazali/vymažú, iba ak by boli splnené niektoré z výnimiek, pri ktorých výmaz nemal nastať podľa ust. § 768s ods. 4 ObZ, t. j. buď voči zapísanej osobe prebieha konkurzné konanie, osoba preukáže právny záujem na likvidácii, navrhne ustanovenie likvidátora, pričom zloží preddavok na likvidáciu, alebo sama zapísaná osoba podá odôvodnený návrh, že je v zozname osôb určených na výmaz uvedená nedôvodne a upovedomí o tejto skutočnosti MS SR. Významným medzníkom bol rok 2021, keď bolo v čase od októbra do decembra z obchodného registra vymazaných viac ako 10-tisíc právnických a viac ako 20-tisíc fyzických osôb. Spôsobilo to prechodné ustanovenie §768s ObZ k úpravám

¹² Podľa § 309i CMP, ak súd zistí, že k zrušeniu spoločnosti došlo inak ako rozhodnutím súdu (e. g. disolučným rozhodnutím príslušného orgánu spoločnosti) alebo táto okolnosť vyplýva z verejnej listiny (e. g. úmrtný list v prípade spoločníka v. o. s., ak spoločenská zmluva neustanovuje inak) a spoločnosť nevstúpila do likvidácie v lehote ustanovenej osobitným predpisom, predpokladá sa, že je v úpadku. Ustanovenia § 309g a § 309h CMP sa uplatnia rovnako.

¹³ Pozri bližšie ust. § 309d ods. 2 a ods. 3 CMP.

¹⁴ V rámci „čistenia obchodného registra“ šlo o osoby, ktoré sa podľa predpisov účinných od 1. októbra 2020 do obchodného registra nezapisujú, a to osoby, ku ktorých zápisu do obchodného registra došlo podľa predpisov účinných od 1. januára 2002 a ktoré sa v obchodnom registri vedú podľa § 768 ods. 1, fyzické osoby, podniky a organizačné zložky podnikov zahraničných fyzických osôb. Ďalej šlo o osoby, ktoré vstúpili do likvidácie pred 1. októbrom 2016 a podľa odseku 9 sa predpokladá ich úpadok, osoby, ktoré si nespĺnili povinnosť premeny menovitej hodnoty vkladov a menovitej hodnoty základného imania zo slovenskej meny na euro podľa osobitných predpisov ani do 1. decembra 2020 a napokon ide o podniky zahraničných právnických osôb, organizačné zložky podnikov zahraničných právnických osôb, organizačné zložky podnikov slovenských právnických osôb, ktoré do 30. septembra 2021 nepotvrdia zapísané údaje v obchodnom registri podľa osobitného zákona alebo nenavrhnú zmenu zapísaných údajov v obchodnom registri podľa osobitného zákona.

účinným od 1. októbra 2020, v ktorého zmysle registrové súdy v spolupráci s MS SR vymazávajú z obchodného registra osoby, ktoré sa doň už zapisovať nemajú, podniky zahraničných fyzických osôb, osoby, ktoré do likvidácie vstúpili pred októbrom 2016, ale aj osoby, ktoré si nespĺnili povinnosť premeny základného imania zo slovenskej koruny na euro, či podniky slovenských alebo zahraničných právnických osôb, ktoré do 30. septembra 2021 nepotvrdili svoje údaje zapísané v OR SR. Napriek skutočnosti, že o výmaze MS SR informovalo a zverejšovalo v predstihu v rozsahu 6 mesiacov aj zoznam osôb, ktoré budú vymazané, penzum podnikateľských subjektov výmaz z OR SR „prekvapil“, pretože prostredníctvom týchto spoločností toho času aktívne uskutočňovali podnikateľskú činnosť. V právnej praxi azda najviac zarezonoval výmaz obchodných spoločností podľa § 768s ods. 2 písm. c) ObZ, podľa ktorého boli vymazané obchodné spoločnosti a družstvá, ktoré si nespĺnili povinnosť premeny menovitej hodnoty vkladov a menovitej hodnoty základného imania zo slovenskej koruny na euro podľa osobitných predpisov. Uvedené pritom znemožňovalo urobiť akúkoľvek inú zmenu v obchodnom registri danej spoločnosti. Zákonodarca tak operoval s bazálnou premisou, že ak v obchodnej spoločnosti za posledných 11 rokov nebol podaný žiadny návrh na zápis údajov do obchodného registra a nespĺnili sa ani viaceré zákonné povinnosti, nejde o aktívnu spoločnosť, keďže pôvodne povinnosť tak vykonať bola uložená ešte v lehote od 1. januára 2009 do 31. decembra 2009. Keďže základné imanie je veličinou, ktorá sa uvádza v korporačných dokumentoch a v neposlednom rade sa o nej účtuje, bolo možné sa domnievať, že ide o firmy *de facto* opustené, a teda aj nemajetné.

Nemožno však opomenúť ani skutočnosť, že došlo aj k zásahu do fungujúcich obchodných spoločností. Diskusie o výmaze spoločností z OR SR boli dedikované predovšetkým spoločnostiam, ktoré riadne podnikali, avšak kvôli nesplneniu si povinnosti menovitej hodnoty vkladov a menovitej hodnoty základného imania zo slovenskej koruny na euro boli vymazané. Skutočnosť, či spoločnosti riadne existovali, je možné primárne vyhodnotiť aj z podaných účtovných závierok. Z dostupnej analýzy FinStat-u vyplýva, že spomedzi spoločností vymazaných z OR SR, z dôvodu ustanovenia § 768s ods. 2, viac ako 70 % nikdy nepodalo účtovnú závierku, takže sa možno dôvodne domnievať, že skutočne išlo o mŕtve a neaktívne spoločnosti. *Ad opositum* viac ako 12 % spoločností podalo riadne účtovnú závierku aj za rok 2020.¹⁵ Nastolená situácia sa, prirodzene, dotkla práve týchto spoločností a vyvolala preto búrlivé diskusie nielen v akademickej, ale najmä v právnej praxi. Aktuálne poznatky poukazujú na to, že v dôsledku plošného výmazu subjektov došlo aj k výmazom spoločností, najčastejšie malých rodinných podnikov, ktoré vlastnili majetok a dokonca zamestnávali zamestnancov. Títo sa aj napriek pomerne dlhému obdobiu, odkedy sú zmeny platné, a napriek tomu, že spoloč-

¹⁵ Z dostupnej analýzy FinStat-u ďalej vyplýva, že z celkového počtu vymazaných osôb bolo až 67 % fyzických osôb. Spomedzi vymazaných fyzických osôb tvorili väčšinu zahraničné fyzické osoby. Ostatné vymazané subjekty, ktorých bolo viac ako 10-tisíc (33 % z vymazaných subjektov), tvorili právnické osoby, a to prevažne s tuzemským vlastníctvom. Najčastejšie boli vymazané spoločnosti z odvetvia maloobchod, veľkoobchod a sprostredkovanie. Spoločnosti vymazané z OR SR, ktoré ešte za rok 2020 podali účtovnú závierku, vygenerovali v roku 2020 tržby spolu viac ako 27 000 000 € a viac ako 200 z nich hospodárilo so ziskom. Dostupné na: <https://news.finstat.sk/clanky/vymazy-z-obchodneho-registra-v-roku-2021/>.

nosti určené na výmaz boli ešte v marci 2021 zverejnené v Obchodnom vestníku a tiež v zozname zverejnenom na webovej stránke MS SR, po uskutočnení technického výmazu sa začali ozývať niektoré vymazané spoločnosti s tým, že nepostrehli a nereflektovali povinnosť, ktorej nesplnenie viedlo k ich výmazu. Vybrané právnické osoby boli zrušené bez likvidácie a z obchodného registra vymazané. Ak došlo k výmazu spoločnosti (družstva) a spoločnosť mala ku dňu výmazu obchodný majetok, boli k dispozícii dve možnosti. Jednak dodatočná likvidácia, simplifikovane, ak v čase výmazu existoval majetok spoločnosti, registrovému súdu možno navrhnúť, aby sa uskutočnila dodatočná likvidácia. Súd povolá likvidátora, ktorý speňaží majetok a ukončí činnosť spoločnosti a jednak bolo k dispozícii obnovenie zápisu – podľa § 768t Obchodného zákonníka v znení zákona č. 519/2021 Z. z. bolo možné požiadať registrový súd o obnovenie zápisu (vymazanej spoločnosti) v lehote do 31. januára 2022, ktoré spoločnostiam umožnilo riadne pokračovať v ich činnosti. Po splnení stanovených podmienok mohli podať na súd návrh, pričom výsledkom konania mohlo byť rozhodnutie súdu o obnovení zápisu, ale iba pre tie spoločnosti, pre ktoré nesplnenie povinnosti premeny menovitej hodnoty vkladov a menovitej hodnoty základného imania zo slovenskej meny na euro bolo jediným dôvodom ich zrušenia. Podmienkami takéhoto obnovenia zápisu bola existencia majetku, odstránenie dôvodu, pre ktorý bola spoločnosť vymazaná a neexistencia prípadných ďalších dôvodov na zrušenie spoločnosti.

2. Zásah do práv tretích osôb

Natíska sa tiež otázka, či takýmto individuálnym právnym aktom nemohlo dôjsť aj k zásahu do práv tretích osôb, ktoré boli veriteľom či dlžníkom vymazaného subjektu. Aké možnosti nám poskytuje stav *de lege lata*, ak dôjde k zrušeniu a zániku spoločnosti bez právneho nástupcu? V praxi môže nastať situácia, že bude potrebné usporiadať majetok, ktorý sa objavil v čase po ukončení likvidácie alebo po zániku spoločnosti. V prípade neexistencie žiadnych veriteľov sa dodatočný likvidačný zostatok rozdelí medzi reziduálnych veriteľov. Od skutočnosti, či už medzičasom došlo k výmazu spoločnosti z obchodného registra, sa následne odvíja aj postup likvidátora. Právna úprava dodatočnej likvidácie majetku upravuje postup usporiadania majetkových práv a povinností už zaniknutej právnickej osoby. Vzťahuje sa na zaniknuté obchodné spoločnosti bez ohľadu na dôvod ich výmazu, resp. bez ohľadu na dôvod zrušenia, ako aj na skutočnosť, aký proces jej výmazu predchádzal.¹⁶ Dodatočnú likvidáciu majetku môže nariadiť súd na návrh osoby osvedčivšej právny záujem, uznesením, ktoré obsahuje dva výroky: nariadenie dodatočnej likvidácie majetku a ustanovenie likvidátora. Toto uznesenie sa zverejní v Obchodnom vestníku a slúži aj ako podklad na zápis do obchodného registra. Konanie o nariadení dodatočnej likvidácie majetku spoločnosti je upravené v § 309j CMP. Osoba, ktorá podáva návrh na nariadenie dodatočnej likvidácie majetku, musí zložiť preddavok podľa ust. § 3 vyhlášky č. 193/2020, v inom prípade súd konanie bez ďalšieho

¹⁶ Dodatočne možno likvidovať majetok spoločnosti, ktorá prešla konkurzom, likvidáciou či bola vymazaná bez akéhokolvek procesu majetkového usporiadania.

zastaví. Proti rozhodnutiu o zastavení konania nie je možné podať odvolanie. Ak súd rozhodne o nariadení dodatočnej likvidácie, rozhodne zároveň o ustanovení likvidátora a uznesenie o nariadení dodatočnej likvidácie a o ustanovení likvidátora zverejní. Súd následne obnoví zápis spoločnosti v obchodnom registri, a to v rozsahu údajov zapisaných do jej výmazu s doplnením údajov o nariadenej dodatočnej likvidácii a údajov o ustanovenom likvidátorovi, uznesením, ktorého podľa zákonodarcu obligatórnou náležitosťou sú dva výroky: nariadenie dodatočnej likvidácie majetku a ustanovenie likvidátora. Uznesenie súd zverejní v Obchodnom vestníku a slúži aj ako listina pre zápis do obchodného registra. Zápis do obchodného registra súd uskutoční k zložke zaniknutej obchodnej spoločnosti.¹⁷ Po dobu dodatočnej likvidácie sa používa obchodné meno spoločnosti s dodatkom „v dodatočnej likvidácii“.

Obnovením zápisu spoločnosti do obchodného registra nazeráme na právnickú osobu, akoby nezankla. Nariadenie dodatočnej likvidácie nemá vplyv na už ukončenú likvidáciu alebo konkurz. V zmysle ust. § 75k ods. 5 druhej vety ObZ nariadenie dodatočnej likvidácie majetku pôsobí výlučne *pro futuro*, nie retrospektívne a nespochybňuje uskutočnený stav. Výnimkou sú plnenia podielov na likvidačnom zostatku, ktoré neboli prijaté dobromyseľne *ad exemplum* z dôvodu absencie dobrej viery k akejkoľvek nespokojenej pohľadávke veriteľa voči zanikajúcej spoločnosti.¹⁸ *In fine*, ak zistený ďalší majetok resuscitovanej spoločnosti nepostačuje na uspokojenie veriteľov, musí byť podiel na likvidačnom zostatku, ktorý nebol prijatý dobromyseľne, vrátený. Vstup spoločnosti do likvidácie nemá vplyv na existenciu či splatnosť pohľadávok voči zrušenej spoločnosti. Pohľadávky¹⁹ v priebehu likvidácie ordinárne existujú a beží im aj premlčacia lehota na vymoženie práva na plnenie s nimi spojeného. Výmaz spoločnosti z obchodného registra síce vedie k zániku dlžníka, ale trvá zákonné ručenie spoločníkov.²⁰ Obchodný zákonník v ust. § 75k ods. 7 tiež ustanovuje, že pohľadávky, prípadne iné práva voči spoločnosti, voči zaniknutej spoločnosti, ktoré existovali v čase zániku spoločnosti, sa rozhodnutím súdu o nariadení dodatočnej likvidácie a ustanovení likvidátora obnovujú. Veritelia sú oprávnení uplatniť ich v rozsahu, v akom neboli uspokojení. Po nariadení dodatočnej likvidácie a obnovení zápisu spoločnosti v obchodnom registri majú všetci

¹⁷ Podľa právnej úpravy účinnej do 30. septembra 2020 likvidátor mal povinnosť oznámiť dodatočnú likvidáciu veriteľom, ak o nich vedel alebo sa o nich v súvislosti s dodatočnou likvidáciou dozvedel, a zverejniť oznámenie o dodatočnej likvidácii v Obchodnom vestníku.

¹⁸ *Per se* veriteľov, ktorých pohľadávky neboli uspokojené z dôvodu, že sa do likvidácie neprihlásili. Nie je však dôležité, či príjemcovia podielu na likvidačnom zostatku vedeli práve o tom veriteľovi, ktorého pohľadávka sa usporiada v dodatočnej likvidácii, ale postačuje.

¹⁹ *Majetkovým právom je predovšetkým plnenie v rámci relatívneho právneho vzťahu, ktoré má majetkový obsah. Takým právom je predovšetkým pohľadávka, t. j. právo veriteľa požadovať plnenie od druhého účastníka právneho vzťahu. Podľa § 387 ods. 2 OBZ premlčaniu podliehajú všetky práva zo záväzkových vzťahov, s výnimkou práva vypovedať zmluvu uzavretú na neurčitú dobu. Pozri bližšie FEKETE, I. Premlčanie v občianskom práve s osobitným zreteľom na plynutie premlčacej doby.* [online], 2015. Dostupné na: https://www.ja-sr.sk/system/files/Fekete_Premlcanie.pdf.

²⁰ Ak nebudú uhradené ani z titulu zákonného ručenia spoločníkov, rozsah jeho ručenia je zákonom limitovaný do výšky nesplateného vkladu do spoločnosti, a to podľa zápisu v obchodnom registri. Ručenie spoločníkov za záväzky spoločnosti je zákonným ručením a na vznik ručiteľskej povinnosti sa nevyžaduje ručiteľské vyhlásenie ani dohoda o ručení.

veriteľia k dispozícii lehotu jeden rok odo dňa nariadenia dodatočnej likvidácie na uplatnenie si svojich majetkových nárokov. Návrh na nariadenie dodatočnej likvidácie možno podať v lehote do štyroch rokov od výmazu spoločnosti z obchodného registra, pričom uplynutím tejto lehoty majetkové hodnoty spoločnosti pripadajú do vlastníctva štátu.²¹

Csach v relácii k plošnému výmazu uvádza, že ide o úradný dôsledok protiprávneho konania obchodnej spoločnosti, *in concreto* členov jej štatutárneho orgánu, ktorým prí náležala povinnosť túto premenu uskutočniť a zaregistrovať. Argumentuje tým, že povinnosť splniť zákonné podmienky na fungovanie spoločnosti je povinnosťou členov orgánu voči samotnej obchodnej spoločnosti, a tak je možné, aby spoločnosť túto škodu následne uplatnila. Hoci vo všeobecnosti sa protiprávne správanie členov orgánu, ktoré spôsobí škodu tretím osobám (zamestnancom, zmluvným partnerom), pripíše obchodnej spoločnosti, tu je vzhľadom na jej zánik vhodné, aby sme aj týmto subjektom dotknutým výmazom umožnili nárok na náhradu škody *ad minimum* prostredníctvom žalôb veriteľov s odkazom na § 135a ods. 5, § 194 ods. 9 ObZ, ak už nie cestou všeobecného deliktneho práva.²² Vzniknutá situácia spôsobila v praxi „boom“ a evokovala reakciu zákonodarcu *de facto* bezprostredne po plošnom výmaze²³, v dôsledku čoho vláda schválila *ad hoc* prostriedok na riešenie vzniknutého problému prostredníctvom ust. § 768t ObZ. Zákonodarca ponúkol dotknutým subjektom riešenie, ktorého báza spočívala v konštrukte dodatočnej likvidácie majetku podľa § 75k ObZ, ale s esenciálnym rozdielom, že ak bude podaný návrh s prílohami uvedenými v danom ustanovení, nespustí sa proces dodatočnej likvidácie, len sa obnoví zápis obchodnej spoločnosti a spoločnosť ožije. Nastanú tak len niektoré následky dodatočnej likvidácie majetku, neustanoví sa však ani likvidátor a ani spoločnosť nevstúpi do likvidácie. Podobne ako pri dodatočnej likvidácii majetku zaniknutej spoločnosti, aj podľa návrhu právnej úpravy by malo dôjsť k oživeniu spoločnosti a od obnovenia zápisu spoločnosti do obchodného registra sa na právnickú osobu hľadí, akoby nezanikla. Podľa ust. § 768t ods. 7 počas obdobia od výmazu spoločnosti do obnovenia jej zápisu v obchodnom registri sa plynutie lehôt podľa *lex specialis* považuje za prerušené. Povinnosti z verejnoprávnych záväzkov, ktoré sa mali plniť, a práva podľa predpisov verejného práva, ktoré sa mohli uplatniť počas obdobia od výmazu spoločnosti do obnovenia jej zápisu, sa musia dodatočne splniť alebo sa môžu dodatočne uplatniť v lehote do 30 dní po obnovení zápisu v obchodnom registri. Na účinky alebo následky, ktoré osobitné predpisy spájajú so zánikom spoločnosti, sa hľadí ako by nenastali, ak dôjde k obnoveniu jej zápisu v obchodnom registri. Dôsledkom teda je, že obnovením zápisu spoločnosti došlo aj k oživeniu všetkých vecnopráv-

²¹ V súvislosti s existenciou a vlastnosťami pohľadávok sa vychádza zo stavu, ktorý existoval v čase zániku spoločnosti. Ak predtým prebehlo konkurzné konanie, môžu byť uspokojené len tie pohľadávky, ktoré boli prihlásené.

²² Pozri bližšie: CSACH K., MÉSZÁROS, P., ZÁMOŽÍK, J. Vianočný záprak. O výmaze a oživení obchodných spoločností. In *Súkromné právo*, 2021, č. 6. Dostupné na: <https://www.legalis.sk/sk/casopis/sukromne-pravo/vianocny-zazrak-o-vymaze-a-oziveni-obchodnych-spolocnosti.m-2632.html>.

²³ Z výmeny informácií s dotknutými subjektmi sa vychádza z toho, že plošný výmaz neprímerane zasiahol približne 150 spoločnosťami, pri ktorých by mala prevážiť ochrana nezúčastnených osôb – veriteľov a zamestnancov – nad postihom za nesplnenie registračných povinností.

nych aj obligačných právnych pozícií obchodnej spoločnosti a premlčacia lehota však počas času výmazu neplynula (§ 75k ods. 7 v spojení s navrhovaným § 768t ods. 4 OBZ).

Je racionálne a logické, že nie je v objektívnych možnostiach upraviť všetky situácie, ktoré v právnej praxi môžu potenciálne nastať. Oba inštitúty v podobe dodatočnej likvidácie spoločnosti, ako aj obnovenie zápisu do obchodného registra sú označované ako primárne súkromnoprávne inštitúty. Oba z nich spoločnosti *expressis verbis* vdýchnu druhý život prostredníctvom zápisu do obchodného registra, čím dôjde k obnoveniu jej právnej subjektivity, a rovnako súkromnoprávnych vzťahov, ktorých bola účastníkom. V intenciách novej právnej úpravy bolo takýto návrh na začatie možné podať na registrovom súde, ktorý bol naposledy príslušným registrovým súdom pre vymazanie osôb. Aktívna procesná legitimácia na podanie návrhu na obnovenie zápisu mala toho času svedčať osobe, ktorá osvedčí právny záujem na obnovení spoločnosti, ktorá bola vymazaná *in concreto* v súvislosti § 768s ods. 2 písm. c) ObZ z dôvodu nesplnenia povinnosti premeny menovitej hodnoty vkladov a menovitej hodnoty základného imania zo slovenskej meny na euro podľa osobitných predpisov. Zákonodarca pritom odkázal na funkciu štatutárneho orgánu alebo jej spoločnícku štruktúru. Ako sme už uviedli podanie návrhu bolo možné len v určenej prekluzívnej lehote, ktorá bola z časového hľadiska významne limitovaná. Hoci zákonodarca uvedené zdôvodnil ochranou právnej istoty, v tomto prípade sme nie celkom presvedčení, že bola lehota aj vzhľadom na prelom kalendárnych rokov 2021 – 2022 a s tým súvisiace obdobie vianočných sviatkov dostatočná. Predmetný návrh možno *de facto* označiť za návrh na dodatočnú likvidáciu, s tým rozdielom, že sa nevyžadovalo zloženie preddavku na likvidáciu, keďže návrh smeruje k obnoveniu zápisu na základe rozhodnutia súdu.²⁴ Hoci zákonodarca nekonkretizoval verejnoprávne aspekty druhotnej existencie spoločnosti, pri nazeraní na ňu vychádzame z koncepcie, že spoločnosť opäť existuje, teda nezanikla a je naďalej evidovaná nielen vo verejnoprávnych registratúrach, ale aj v systéme finančnej (daňovej, resp. colnej správy), sociálneho zabezpečenia či iných verejnoprávnych poisťných systémoch.²⁵

Podľa Csacha právnoteoretické diskusie o povahe právnickej osoby vyriešil zákonodarca a teória reality týmto počínom zákonodarcu dostala *knock-out*.²⁶ Aktuálnym sta-

²⁴ Nešlo teda o „tradičné“ registrové konanie, ale v režime ustanovení Civilného mimosporového poriadku o konaniach v niektorých veciach právnických osôb. Hmotnoprávnymi podmienkami bola *ad primum* existencia majetku, odstránenie dôvodu, pre ktorý bola spoločnosť vymazaná a neexistencia prípadných ďalších dôvodov pre zrušenie spoločnosti. Za týmto účelom bolo spolu s návrhom potrebné doložiť aj rozhodnutie o premene menovitej hodnoty vkladov a menovitej hodnoty základného imania zo slovenskej meny na menu euro, úplné znenie spoločenskej zmluvy alebo stanov, poslednú riadnu účtovnú závierku, čestné vyhlásenie o tom, že spoločnosť mala ku dňu výmazu z obchodného registra obchodný majetok, čestné vyhlásenie o tom, že na zrušenie spoločnosti neboli ku dňu jej výmazu z obchodného registra aj ďalšie dôvody.

²⁵ Ak napriek tomu právne alebo faktické úkony boli urobené, mali by sa po oživení obchodnej spoločnosti tejto spoločnosti automaticky pričítať – bez ohľadu na to, či bola spoločnosť v strane veriteľa alebo dlžníka. Ak je možné určité úkony pričítať obchodnej spoločnosti, hoci boli urobené už pred jej vznikom (§ 64 OBZ), nie je dôvod nepričítať ich po tom, ako bude spoločnosť oživená. A tak aj zamestnanec by mal mať nárok na mzdu počas tohto medziobdobia, splnenie dlhu by malo mať účinky a pod.

²⁶ CSACH, K., MÉSÁROS, P., ZÁMOŽÍK, J. Vianočný zázrak. O výmaze a oživení obchodných spoločností. In *Súkromné právo*, 2021, č. 6. Dostupné na: <https://www.legalis.sk/sk/casopis/sukromne-pravo/vianocny-zazrak-o-vymaze-a-oziveni-obchodnych-spolocnosti.m-2632.html>.

vom *de lege lata* sa zákonodarca aktuálne hlási k teórii fikcie, čo, ako som už uviedla, prinieslo mnoho nevyriešených otázok v praxi a rozvírilo hladinu doktrínálnych diskusií. Penzum právnických osôb, ktoré boli vymazané, z právneho hľadiska teda prestali existovať ako právnické osoby, subjekty práva. Právna subjektivita ako bazálny atribút právnickej osoby zabezpečuje spoločnosti najmä možnosť (i) vstupovať do záväzkových vzťahov vo vlastnom mene, (ii) byť vlastníkom hnutelných, ako aj nehnuteľných vecí, (iii) žalovať a byť žalovaná vo vlastnom mene, (iv) splnomocniť osoby na konanie v jej mene a iné.²⁷ Je nespochybniteľné, že výmazom spoločností z obchodného registra došlo k takým zásadným zásahom do súkromnoprávnej sféry spoločností, že ak vlastnili majetok v podobe hnutelných, nehnuteľných vecí, resp. iných majetkových hodnôt, stávajú sa z nich *res nullius*. Ak tieto spoločnosti mali plniť, nemusia, ak im malo byť plnené, nemusí byť. Nepopierame však, že nejde o situáciu, ktorá by bola právnomu poriadku neznáma, pretože v praxi registrových súdov dochádza aj k tzv. *ex offico výmazu* obchodnej spoločnosti. Pochopiteľne, málokedy sa stáva, že by dochádzalo k výmazu obchodných spoločností, ktoré by boli životaschopné a fungujúce, v takom rozsahu.²⁸

3. Právnické osoby ako nositeľky základných práv

Právnické osoby vznikajú *ex lege* alebo na základe súkromnoprávnej iniciatívy a po splnení zákonných podmienok²⁹. Pod pojmom právnická osoba percipujeme organizáciu osôb alebo majetku, ktorá je etablovaná na určitý účel a stav *de lege lata* jej priznáva právnu subjektivitu. Podľa Prusáka jej základnými prvkami sú vnútorná organizácia, substrát a účel.³⁰ Pojem korporácia, s ktorým operujeme v niektorých nasledujúcich častiach príspevku, je prizmou členenia právnických osôb podľa dominantného substrátu, reprezentantom organizácie osôb, na rozdiel od organizácií majetku v podobe fondov či nadácií. Korporácie môžu byť verejnoprávneho, či súkromnoprávneho charakteru, napr.

²⁷ KRAAKMAN, R. a kol. *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*. 3. vyd. Londýn : Oxford University Press, 2017, s. 8; SCHANE, S. A. The Corporation is a Person: The Language of a Legal Fiction. In *Tulane Law Review*, vol. 61, 1987, s. 563; RIPKEN, S. K. Corporations are People too: a Multi-dimensional Approach to the Corporate Personhood Puzzle. In *Fordham Journal of Corporate & Financial Law*, vol. 15, no. 1, 2009, s. 5. In PATAKYOVÁ, M. a kol. *Aplikované právo obchodných spoločností a družstiev*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2021, s. 45 a nasl.

²⁸ V kontexte uvádzame, že z novej právnej úpravy ObZ bolo odstránené aj pôvodné ustanovenie § 68 ods. 8 účinné do 30. septembra 2020, v dôsledku čoho súd už nemá viac povinnosť pred vydaním rozhodnutia o zrušení spoločnosti zistiť, či spoločnosť má obchodný majetok a v prípade zistenia, že spoločnosť nemá obchodný majetok, ktorý postačuje na náhradu primeraných výdavkov a odmeny za výkon funkcie likvidátora, súd nemá ani povinnosť nariadiť jej likvidáciu. S poukazom na ustanovenie § 68 ods. 2 druhej vety Obchodného zákonníka účinného od 1. októbra 2020 sa konanie delí na dve časti. Prvou časťou je proces zrušenia obchodnej spoločnosti, ktorý sa končí právoplatnosťou rozhodnutia súdu o zrušení obchodnej spoločnosti podľa procesných ustanovení Civilného mimosporového poriadku. Následne práve s poukazom na ustanovenie § 68 ods. 2 druhej vety Obchodného zákonníka účinného od 1. októbra 2020 bude nasledovať druhá časť, t. j. časť týkajúca sa prípadnej likvidácie spoločnosti, ku ktorej môže dôjsť jedine po zložení preddavku na úhradu odmeny a výdavkov likvidátora, ktorá bude pokračovať podľa procesných ustanovení § 309e až § 309i Civilného mimosporového poriadku účinného od 1. októbra 2020.

²⁹ GAJDOŠOVÁ, M. *Združenia a sloboda združovania*. 2. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2019, s. 214.

³⁰ PRUSÁK, J. *Teória Práva*. Bratislava : Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1995, s. 282.

obchodné spoločnosti, na ktoré sa zameriavame. Sú organizáciami ekonomických záujmov (na personálnom princípe), sú súkromné obchodné spoločnosti a podnikateľské zväzy, organizáciami politických záujmov politickej strany a kultúrnych záujmov občianske združenia v umeleckej oblasti.³¹ Z európskej perspektívy poukazujeme tiež na skutočnosť, že v blízkej budúcnosti nemožno očakávať unifikáciu práva na európskej platforme, pretože v tejto oblasti zostáva zachovaný národný prístup ku koncepcii jednotlivých foriem právnických osôb. Zjednocujúco pôsobí aj samotný Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd a tiež judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva. Idea právnickej osoby ako nositeľky ľudských práv sa zdá byť vo svojej podstate rozporuplná, oxymoron. Napr. Grearová spochybuje globálne tendencie, tzv. „*corporate humanity*“. Kriticky vníma právnu subjektivitu právnických osôb, považuje ju za dôsledok liberálneho kapitalizmu a akcentuje osobitnú percepciu práva voči korporátnym formám. Podľa jej názoru v oblasti ľudských práv, najmä v rámci paradigmy Všeobecnej deklarácie ľudských práv, by mala byť ľudská zraniteľnosť chápaná ako základ ľudských práv a kľúčový kvalifikačný atribút subjektu ľudských práv.³² Esenciu jej vyjadrenia nemožno oponovať, pretože v historickom kontexte právnické osoby vznikli najmä v súvislosti s rozvojom kapitalistickej spoločnosti, a preto sa ich právne atribúty koncentrovali na ukazovatele rozhodujúce pre kapitalistickú spoločnosť, najmä na kumuláciu kapitálu. V historickom kontexte právnické osoby vznikli najmä v súvislosti s rozvojom kapitalistickej spoločnosti, a preto sa ich právne atribúty koncentrovali na ukazovatele rozhodujúce pre kapitalistickú spoločnosť, najmä na kumuláciu kapitálu. Podľa Weyra je naturálne, že právna veda sa pýta, akého druhu musí byť to, niečo, keď má byť spôsobilým nositeľom práv a povinností, t. j. právnym subjektom.³³

Dnes dochádza k akcelerácii posunu od týchto ekonomických elementov a prístupovaniu k právnickým osobám ako k ľudským bytostiam.³⁴ Je tak namieste položiť si otázku, či dospel vývoj tak ďaleko, aby sme právnickým osobám pripísali ľudskú dôstojnosť. Základné práva sú typicky chápané predovšetkým ako práva jednotlivých ľudských bytostí. Je pozoruhodné, že zatiaľ čo právnické osoby sa opierajú o ekonomický účel a korporátny závoj, ktorý oddeľuje spoločnicku/akcionársku štruktúru od korporácie a limituje ich zodpovednosť.³⁵ Právnické osoby sú zároveň uznávané ako nositeľky ústavných

³¹ PRUSÁK, J. *Kapitoly z teórie štátu a práva 2.: Teória práva*. 1. vyd. Bratislava : Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1993, s. 50.

³² GREAR, A. *Redirecting Human Rights: Facing the Challenge of Corporate Legal Humanity*. Hampshire, UK : Palgrave MacMillan, 2010, s. 1.

³³ WEYR, F. *Základy filozofie práva*. Brno : Nakladatel A. Piša – Kníhkupec české vysoké školy technické v Brne, 1920, s. 162.

³⁴ PATAKYOVÁ, M. T. *Ľudskoprávne aspekty hospodárskej súťaže : antitrust z pohľadu ľudských práv*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, s. 42.

³⁵ Porovnaj rozsudok Najvyššieho súdu Spojených štátov amerických in *Citizens United v. FEC* (2010).

Medziamerický súd pre ľudské práva (ďalej len „súd“) však v nedávnom poradnom stanovisku vydanom na žiadosť Panamskej republiky dospel k veľmi odlišnému záveru, pokiaľ ide o práva korporácií. Potvrdil, že ľudské práva patria predovšetkým fyzickým osobám (t. j. individuálnym ľudským bytostiam) a že tieto práva sa vzťahujú na právnické osoby (právnické osoby), len ak je to potrebné na realizáciu ľudských práv fyzických osôb, ktoré sú jej členmi. Súd vzal do úvahy, že väčšina medzinárodných a regionálnych orgánov pre ľudské práva nepriznáva ľudské práva právnickým osobám, s výnimkou Európskeho systému ľudských práv a Výboru

práv a dokonca aj medzinárodných základných (ľudských) práv. Hoci, ako akcentuje Patakyová, M. T., aj samotné právo na dôstojnosť je im zrejme prisúdené iba v istých súvislostiach, *ad exemplum* k ochrane dobrého mena a dobrej povesti.³⁶

Ochrana ľudských práv, ktorá sa etablovala ako prostriedok ochrany občanov proti štátnej moci, by právnickým osobám *in genere* mala byť poskytnutá v menšej miere než fyzickým osobám, ak si to vyžaduje podstata konkrétneho práva. Tieto esenciálne rozdiely je preto potrebné mať na zreteli kedykoľvek počas skúmania zásahov do práva právnických osôb. Zatiaľ čo v niektorých právnych systémoch je *corporate personhood* predmetom sporov, v iných je táto otázka v zásade nesporná. Otázka teda znie, do akej miery Európsky dohovor o ľudských právach chráni právnické osoby. Niektorí autori poukazujú na to, že právnická osoba sa môže dovoliavať (určitých) práv podľa dohovoru len vtedy, ak je „mimovládnu organizáciou“.³⁷ Ak sú kritériá používané na kvalifikáciu subjektu ako „vládneho“ alebo „mimovládneho“, právne systémy po celom svete čelia otázke, či a do akej miery sa môžu umelé právne konštrukty dovoliavať základných práv.

Napriec Európou je *a prima facie* nesporné, že právnické osoby sú chránené základnými právami zaručenými ústavou. V niektorých častiach sveta (napr. v Spojených štátoch amerických) sa však *corporate personhood* stala veľmi kontroverznou otázkou. „Ronald McDonald a Pillsbury Doughboy“³⁸ však nikdy nechodili po Washingtone a neprotestovali po hlavnej ulici s nápismi požadujúcimi rovnaké práva pre korporácie,“ metaforicky konštatuje Winkler. Svoje základné práva si korporácie obhájili a domohli sa ich ochrany prostredníctvom súdnych rozhodnutí rozširujúcich základnú ochranu práva na podnikanie, a to aj bez akéhokoľvek národného konsenzu v prospech práv spoločností. Hoci Winkler popisuje zmocnenie sa základných práv korporáciami na Najvyššom súde Spojených štátov amerických ako „hnutie“, naďalej akcentuje, že korporácie by mali zostať spoločensky a demokraticky zodpovedné.³⁹ *Ad exemplum* Heaton považuje problematiku ujmy právnickej osoby za kruciálnu na pochopenie pojmu osobnosť.⁴⁰ Napríklad Blairová a Pollmanová poukazujú na to, že „ak judikatúra priznáva základné práva právnickej osobe, mal by byť súd schopný zakaždým identifikovať špecifickú sku-

OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie (CERD). Dostupné na: https://www.corteidh.or.cr/solicitudoc/solicitud_14_11_14_ing.pdf.

³⁶ PATAKYOVÁ, M. T. *Ľudskoprávne aspekty hospodárskej súťaže : antitrust z pohľadu ľudských práv*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, s. 42.

³⁷ DOPPLINGER, L. Legal Persons as Bearers of Rights Under the ECHR In *University of Vienna Law Review*, vol. 5, no. 1, 2021. Dostupné na: <https://viennalawreview.com/index.php/vlr/article/view/6378>, GRANYÁK, L. Do Human Rights Belong Exclusively to Humans? The Concept of the Organisation from a Human Rights Perspective. In *ELTE Law Journal Eötvös University Press*, vyd.2, 2019. Dostupné na: https://eltelawjournal.hu/wp-content/uploads/2020/07/ELJ-2019-2_Granyak_.pdf.

³⁸ Obe ako fiktívne reklamné postavy, klaun používaný ako prvý maskot McDonald's a maskot spoločnosti Pillsbury Company.

³⁹ WINKLER, A. *We the Corporations: How American Businesses Won Their Civil Rights*. New York, N. Y.: W.W. Norton & Co. Pp. 2018, s. 17 – 18.

⁴⁰ HEATON, J. B. What Injures a Corporation? Toward Better Understanding Corporate Personality In *The Business Lawyer*, vol. 73, 2018. Dostupné na: https://www.americanbar.org/content/dam/aba/publications/business_lawyer/2018/73_4/article-injures-201810.pdf.

pinu fyzických osôb, od ktorých je právo spoločnosti odvodené“.⁴¹ Ďalej obe zhodne akcentujú, že „fyzické osoby, o ktorých sa hovorí, že ich združuje a reprezentuje právnická osoba, sa združujú na účely súvisiace s právami, o ktorých ochranu v danom prípade ide“. Pollmanová zdôrazňuje potrebu, aby súdy diferencovali v rôznorodosti existujúcich korporácií a potrebu nastavenia základných mantinelov medzi korporáciami pri určovaní im prináležiacim základných práv. Ani základná premisa odvodená z judikatúry nepodporuje poskytovanie ochrany všetkým korporáciám.⁴²

Atribút osobnosti právnickej osoby tak zostáva fascinujúcim právnym aj faktickým problémom. Aktuálne perspektívy naznačujú, že by sme mohli lepšie porozumieť vývoju v oblasti základných práv právnických osôb, nie zavrnutím teórií o povahe právnickej osoby, ale práve prostredníctvom ich ďalšieho rozvoja, pretože právnické osoby nie sú len majetkový a personálny substrát, ale imanentne participujú aj na tvorbe spoločenských hodnôt. Aktuálne koncepcie spoločensky zodpovedného podnikania presahujú bežný rámec dodržiavania platnej legislatívy, podporujú zodpovedné, sociálne, etické a environmentálne prístupy, s jednoduchým, ale pritom simultánne koncepčne nejasným odôvodnením, že žijeme predsa vo svete osobností, fyzických aj právnických osôb. V prípade medzinárodných zmlúv o ľudských právach je stav heterogénny, čo znamená, že zatiaľ čo niektoré zmluvy sa obmedzujú na ľudské bytosti, iné chránia aj právnické osoby. Optikou Rady Európy osobný rozsah ľudských práv je vymedzený článkom 1 EDLP, ktorý zaväzuje zmluvné strany zabezpečiť „každému v rámci ich jurisdikcie“ práva a slobody zakotvené v dohovore. Keď sa však bližšie pozrieme, *in concreto* každý rozsiahly koncept podlieha viacerým obmedzeniam. Niektoré práva v zmysle EDLP sú *a priori* limitované na portfólio fyzických osôb, keďže sa týkajú určitých atribútov, ktoré majú iba ľudské bytosti, napr. právo na život podľa článku 2 EDLP. Iné práva sú však v zásade vhodné na ochranu iných ako ľudských subjektov, napr. právo na spravodlivý proces podľa článku 6 EDLP. V kontexte čl. 6 EDLP nesmieme opomenúť ani čl. 13 EDLP, ktorý garantuje ochranu v prípade, ak došlo k porušeniu práv v zmysle EDLP. Nie každá právnická osoba má však nárok na túto poslednú skupinu práv. Otázka teda znie, do akej miery Európsky dohovor o ľudských právach chráni právnické osoby. Niektorí autori s poukazom na čl. 34 EDLP uvádzajú, že právnická osoba sa môže dovolávať (určitých) práv podľa dohovoru len vtedy, ak je „mimovládnu organizáciou“.⁴³ Aké kritériá teda používame na kvalifikáciu subjektu ako „vládneho“ alebo „mimovládneho“. Je namieste poznamenať, že pojem mimovládne organizácie ešte donedávna nebol v našich podmienkach legislatívne vymedzený a rôzne právne formy mimovládnych organi-

⁴¹ BLAIR, M. M., POLLMAN, E. The Derivative Nature of Corporate Constitutional Rights. In *Wm. & Mary L. Rev.*, vol. 56, 1673, 2015. Dostupné na: <https://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol56/iss5/2>.

⁴² POLLMAN, E. Line Drawing in Corporate Rights Determinations. In *DePaul L. Rev.*, vol. 65, 2016. Dostupné na: <https://via.library.depaul.edu/law-review/vol65/iss2/12>.

⁴³ DOPPLINGER, L. Legal Persons as Bearers of Rights Under the ECHR. In *University of Vienna Law Review*, vol. 5, no. 1, 2021. Dostupné na: <https://viennalawreview.com/index.php/vlr/article/view/6378>; GRANYÁK, L. Do Human Rights Belong Exclusively to Humans? The Concept of the Organisation from a Human Rights Perspective. In *ELTE Law Journal Eötvös University Press*, vyd. 2, 2019. Dostupné na: https://eltelawjournal.hu/wp-content/uploads/2020/07/ELJ-2019-2_Granyak_.pdf.

zácií mali rôzne podoby upravené portfóliom *lex specialis*. Do portfólia reprezentantov mimovládnych organizácií zaradujeme občianske združenia⁴⁴, nadácie⁴⁵, neinvestičné fondy⁴⁶, neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby⁴⁷, záujmové združenie právnických osôb, účelové zariadenia cirkvi a náboženskej spoločnosti⁴⁸ a organizácie s medzinárodným prvkom.⁴⁹ Na základe legislatívnej iniciatívy Úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti spoločne s Ministerstvom vnútra SR bol prijatý zákon č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov, pretože neexistencia oficiálnej registračnej platformy komplikovala každodenné fungovanie týchto organizácií. Zákonomdarca tak vytvoril jednotný register klasických foriem mimovládnych neziskových organizácií (nadácie, neinvestičné fondy, neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby atď.), podobne, ako je obchodný register jednotným registrom pre podnikateľské subjekty. Zákon nadobudol účinnosť sfunkčnením samotného registra mimovládnych neziskových organizácií od 1. januára 2021. Ako poukazuje aj Dopplinger, pojem „mimovládna organizácia“ zostáva v judikatúre a doktríne trochu vágny. Hoci existuje na európskej platforme judikatúra kvalifikujúca subjekty ako „vládne organizácie“ na rozdiel od „mimovládnych organizácií“, kritériá nie sú jednoznačné. Dopplinger definuje „mimovládne organizácie“ ako koncepčné opozitum štátu. Referenčnými bodmi však nie sú štáty podľa vnútroštátnych pojmov, ale štáty ako jednotné entity a subjekty medzinárodného práva vrátane všetkých ich zložiek, ktoré môžu mať samostatnú právnu subjektivitu podľa vnútroštátneho práva. Vzhľadom na judikatúru ESLP a vzhľadom na špecifickú povahu EDLP je možné extrahovať určité spoločné prvky ich aplikácie *mutatis mutandis* ako meradlo na posúdenie, či subjekt práva je súčasťou štátneho zriadenia, a preto sa klasifikuje ako „vládna organizácia“. Ide o bazálnu dichotómiu „štátny“ a „neštátny“, od ktorej sa odvíja právny základ ľudských práv. Zatiaľ čo štát sa zaväzuje dodržiavať ľudské práva, ale nepožíva ich, v prípade neštátnych subjektov platí opak. Právnická osoba je teda *in principium* buď viazaná dodržiavaním základných ľudských práv, alebo ich požíva, ale nie oboje súčasne, pretože osobná pôsobnosť EDLP je podmienená touto formou korelácie a vzájomnej nezlučiteľnosti. Kvalifikácia korporácií (organizácií) podľa článku 34 EDLP uplatňuje *in genere* pravidlá EDLP vychádzajúce z obyčajového medzinárodného práva, ktoré bolo kodifikované Komisiou pre medzinárodné právo v ARSIWA⁵⁰. V súlade s judikatúrou ESLP, podľa ktorej pod pojem „vládne organi-

⁴⁴ Zákon č. 83/1990 o združovaní občanov v znení neskorších predpisov.

⁴⁵ Zákon č. 34/2002 Z. z. o nadáciách a o zmene Občianskeho zákonníka v znení neskorších predpisov.

⁴⁶ Zákon č. 147/1997 Zb. o neinvestičných fondoch.

⁴⁷ Zákon č. 35/2002 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 213/1997 Z. z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby.

⁴⁸ Zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery, postavení cirkví a náboženských spoločností.

⁴⁹ Zákon č. 116/1985 Zb. o podmienkach činnosti organizácií s medzinárodným prvkom.

⁵⁰ Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts prijaté Komisiou pre medzinárodné právo (ILC) na jej 53. zasadnutí v roku 2001, v zmysle ktorých subjekt môže byť klasifikovaný ako „vládna organizácia“, ak sa jeho správanie pripisuje štátu podľa článkov 4 alebo 5 ARSIWA. Právne subjekty, ktoré sa kvalifikujú ako štátne orgány v zmysle článku 4 ARSIWA – orgány *de iure*, ako aj orgány *de facto* – alebo ako subjekty oprávnené vykonávať prvky vládnej moci v zmysle článku 5 ARSIWA, možno teda považovať za „vládne organizácie“.

zácie“ zahŕňajú právnické osoby, ktoré sa podieľajú na výkone vládnych právomocí, vykonávajú verejnú službu pod kontrolou vlády alebo inak nemajú dostatok inštitucionálnej a prevádzkovej nezávislosti od štátu.

Skutočnosť, že právna úprava zaobchádza s právnickými osobami ako so subjektmi práva, evokuje bezprostredne racionálny argument podporujúci nárok na základné práva právnických osôb. Fyzické, ako aj právnické osoby sú subjektom práva spôsobilým žalovať a byť žalovaný, vlastniť majetok, uzatvárať zmluvy a pod. Vzhľadom na to, že právnická osoba je oprávnená vstupovať do zmluvných vzťahov právnym úkonom, ktorý sa pripisuje samotnej právnickej osobe, a nie orgánom konajúcim v jej mene, musí právnická osoba zodpovedať aj za plnenie svojich zmluvných povinností. Bolo by predsa absurdné percipovať entitu, právnickú osobu, ktorá na seba preberá záväzky, ale bez povinnosti ich plniť.⁵¹ Keďže korporácie zdieľajú (právny) atribút osobnosti *personhood* s ľudskými bytosťami, argument znie, že aj im prináležia rovnaké práva, o ktorých by sme mali diskutovať, konkrétne prečo a za akých okolností si právnické osoby zaslúžia ochranu poskytovanú normami základných práv. Ak by sme však nerozlišovali medzi právnickými osobami, ktoré možno diferencovať z hľadiska hodnôt, ktoré zastupujú, záujmov, ktoré presadzujú, produktov, ktorý ponúkajú, ako aj z hľadiska moci, ktorú uplatňujú, a na koho ju uplatňujú. Vzhľadom na túto rôznorodosť neexistuje *prima facie* dôvod na to, aby všetky korporácie mali rovnaký rozsiahly súbor práv (o to menej rovnaký súbor práv, aký priznávame ľudským bytosťam). V tomto smere ponúka judikatúra ESĽP minimálne dve alternatívy. Ide o *aggregative approach* a *purposive approach*. Agregatívny princíp pristupuje ku korporáciám ako k reprezentantom záujmov a práv fyzických osôb, ktoré sa združujú pod ich korporatívnym závojom.⁵² Druhým prístupom je *the purposive approach* (účelový princíp). Zatiaľ čo agregatívny prístup nám môže poskytnúť pohľad na to, prečo majú korporácie nárok na určitý stupeň morálneho ohľadu, poskytuje len málo usmernení o tom, aké práva by mali požívať a akú váhu by sa týmto právam malo priznať. Zatiaľ čo agregatívny prístup nám najmä poskytuje dôvody, pre ktoré prináležia základné práva aj právnickým osobám, len obmedzene hovorí o tom, aké konkrétne práva z diapazónu základných práv by mali požívať. Práva prináležiace právnickej osobe percipuje cez prizmu fyzických osôb, ktoré sa združujú pod jej korporatívnym závojom na úkor diferenciacie prináležiacich právnickým osobám a fyzickým osobám jednotlivcom. V zásade sa právnická osoba môže dovolávať ktoréhokoľvek z katalógu základných práv, avšak racionálnou úvahou dochádzame k záveru, že neexistuje *a prima facie* dôvod, aby každá z právnických osôb požívala komplexnú ochranu v zmysle EDĽP. Domnievame sa, že neexistuje žiadny dôvod, prečo by však mali všetky základné práva prináležať bez rozdielu všetkým právnickým osobám. *Ad exemplum* uvažujúc v rovine náboženskej organizácie a obchodnej spoločnosti, obe z nich si môžu nárokovať vlastnícke právo podľa článku 1 EDĽP, ale nie je zrejmé, prečo by mala mať obchodná spoločnosť právo na náboženskú slobodu podľa článku 9 EDĽP. *Ad oppositum* sa natíska

⁵¹ KURKI, V. *A Theory of Legal Personhood*. Oxford : Oxford University Press, 2019, s. 145.

⁵² K-HW vs. Germany, App. No. 37201/97, 2001-II Eur. Ct. H.R. 495 (2001). Dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59352> [https://perma.cc/AU69-MQP7].

otázka, či právnické osoby, ktoré boli etablované na určitý účel, požívajúc ochranu niektorého z článkov EDLP, požívajú ochranu ako entita. Podľa článku 34 EDLP súd môže prijímať sťažnosti podané ktorýmkoľvek jednotlivcom, mimovládnu organizáciou alebo skupinou osôb, ktoré sa považujú za poškodené v dôsledku porušenia práv priznaných dohovorom alebo jeho protokolmi jednou z Vysokých zmluvných strán. Vysoké zmluvné strany sa zaväzujú, že nebudú žiadnym spôsobom brániť účinnému výkonu týchto práv. Európska komisia pre ľudské práva⁵³ vydala stanovisko, že ochrana poskytovaná právnickej osobe s ohľadom na jej náboženské účely sa automaticky nevzťahuje na jej obchodné aktivity.⁵⁴ Rozhodnutia ESJP ako *Mouvement Raelien Suisse vs. Switzerland*, *Verein Kontakt-Information-Therapie (KIT) vs. Austria etc.* však priniesli pokrokový prístup k vymedzeniu rozsahu základných práv právnických osôb v porovnaní s predchádzajúcimi dvoma prístupmi. Namiesto stotožňovania práv právnických osôb k právam ľudských bytostí tento prístup je založený na utilite ako účele právnickej osoby, na ktorý bola etablovaná, a jej úlohe umožniť jednotlivcom naplniť, vyjadrovať a realizovať svoje ciele, hodnoty prostredníctvom právnickej osoby ako združenia fyzických alebo právnických osôb. Základné práva, ktoré právnická osoba potrebuje na realizáciu svojho hlavného účelu (účelov), nemusia nevyhnutne odzrkadľovať alebo reprodukovať práva jej členov, ktorých záujmy ako ľudských bytostí sú zvyčajne oveľa rôznorodnejšie ako účel, na ktorý bola právnická osoba etablovaná. Utilitárny prístup sa tak vzťahuje len na tie práva, ktoré právnická osoba potrebuje na presadzovanie účelu, pre ktorý bola etablovaná.⁵⁵ V niektorých prípadoch môžu byť ciele sledované právnickou osobou odôvodnené priamym odkazom na základné práva fyzickej osoby – jednotlivca, ktoré presadzuje, ako je úloha novin pri šírení informácií alebo úloha cirkvi pri uskutočňovaní náboženských aktivít. V iných prípadoch nesmie účel právnickej osoby iniciovať žiadny zo základných ľudských alebo sociálnych záujmov chránených právnymi normami. V takýchto prípadoch však môžu jej činnosti požívať určitú ochranu na základe všeobecnej slobody združovania, ktorú jej členovia požívajú. Vo všetkých týchto prípadoch je navyše potrebné zvážiť predpokladané právo jednotlivcov presadzovať svoje ciele prostredníctvom korporátneho nástroja s protichodnými právami, hodnotami a záujmami. Tento argument, ktorý nazývam účelový prístup, je založený na dôležitom rozdiel medzi ľudskými bytosťami a právnickými osobami v ich príslušných schopnostiach ako nositeľov práv.

⁵³ V Štrasburgu od roku 1955 do roku 1999 pôsobila aj Európska komisia pre ľudské práva. Sťažnosti sa vtedy nepodávali priamo Súdu, ale Komisii, ktorá ich najprv posudzovala. Ak ich neodmietla, tak vypracovala správu, v ktorom sa vyjadřila k tomu, či došlo alebo nedošlo k porušeniu Dohovoru. Vec sa následne predkladala na záväzné rozhodnutie Európskemu súdu pre ľudské práva. Tento dvojstupňový mechanizmus bol s účinnosťou k 1. novembru 1998 opustený (účinnosť nadobudol Protokol č. 11 k Dohovoru). Komisia bola činná ešte rok po tomto dátume.

⁵⁴ The Court rendered a similar judgment in *Mouvement Raelien Suisse v. Switzerland*, where it considered a billboard advertisement on behalf of a fringe religious group to be “closer to commercial speech than to political speech per se”. Even though it did not seek to market a particular product, the Court held that the billboard was intended to drive traffic to the group’s website. App. No. 16354/06, 2012-IV Eur. Ct. H.R. 373, 399. Dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112165> [<https://perma.cc/TN7L-G2RX>].

⁵⁵ As Griffin points out, the fact that something is the good of a group doesn’t mean the group has a right to it. Pozri bližšie: GRIFFIN, J. *On human rights*. New York : Oxford University Press, 2008, s. 256 – 275.

Korporácie vďaka za svoju existenciu sledovaniu určeného účelu (alebo účelov), ktorý ich jednotliví členovia konajúci jednotlivo nemôžu dosiahnuť (alebo dosiahnuť tak efektívne). Isiksel pri úvahe o vymedzení základných práv právnických osôb uvádza, že nie je dôležitý prvok *corporate personhood* ani to, že je združením osôb, ale za najdôležitejšiu považuje práve účel (*purposive approach*), na ktorý bola etablovaná.⁵⁶ Hoci cieľom tohto článku nie je primárne rozvíjať alebo obhajovať jednotlivé prístupy, považujeme za dôležité poznamenať niektoré z dôsledkov *purposive approach* pre ESLP. Skutočnosť, že EDLP ponecháva otvorené možnosti toho, čo predstavuje plnohodnotný ľudský život, čím vytvára istú disharmóniu medzi právnymi zárukami, ktoré si vyžaduje autonómia ľudskej bytosti, jednotlivca na jednej strane a tými, ktoré moderná spoločnosť zaručuje na strane druhej, ak sú kompatibilné s rovnako širokým rozsahom slobody pre ostatných v spoločnosti, pretože ako poznamenáva jediný *ergon* alebo *telos* ľudstva neexistuje. Akcentuje tiež, že akékoľvek modelovanie práv právnických osôb na základe práv ľudských bytostí by im poskytovalo bezdôvodnú a neprimerane širokú škálu ochrany, čo by potencionálne mohlo brániť legitímnej regulácii ich činností. Ak by sme priznali právnickým osobám penzum základných práv, ktoré nie sú zaručené ich účelom, nielenže by sme v súčasnosti postrádali jasné normatívne opodstatnenie, ale vedľajším dôsledkom by bolo posilnenie moci, ktorú majú nad jednotlivcami. Napríklad maximalizácia práva podnikateľ by mohla zaťažiť spotrebiteľské prostredie, či už v podobe oslabenia regulácie súťažného správania podnikateľských subjektov a potencionálnym rastom klamlivých a agresívnych obchodných praktík. Rozšírenie rozsahu práv právnických osôb v oblasti slobody prejavu tiež nemusí nevyhnutne podporovať demokratické hodnoty, ktoré podporujú príslušné právo. V skutočnosti môže ohroziť schopnosť orgánov verejnej moci regulovať moc právnických osôb vo verejnom záujme a umožniť im deformovať demokratický proces.⁵⁷ Isiksel konštatuje, že pri neopatrnom zaobchádzaní s korporátnymi základnými (ľudskými) právami môže v dlhodobom horizonte dochádzať k pokrievaniu a autodeštrukcii ideí a slobôd demokratického právneho štátu. Naša túžba rozšíriť *ratione personae* ľudských práv na právnické osoby by mala percipovať aj úskalía, ktoré môže takáto expanzia evokovať. Známý príklad toho prístupu je vyhlásenie sudcu Najvyššieho súdu Spojených štátov amerických Alito S. v rozhodnutí *Hobby Lobby*, že: „Korporácia je forma organizácie, ktorú používajú ľudské bytosti na dosiahnutie požadovaných cieľov... Ak práva, či už ústavné alebo zákonné, rozšíria na korporácie, účelom je chrániť práva týchto ľudských bytostí.“⁵⁸ V doktríne ide o *aggregative theory of cor-*

⁵⁶ ISIKSEL, T. *The Rights of Man and the Rights of the Man-Made: Corporations and Human Rights*. 2015. Dostupné na: <https://ssrn.com/abstract=2546401> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2546401>.

⁵⁷ For an overview of the impact of corporate spending on the policy process in the US. Pozri bližšie: DRUTMAN, L. *The Business of America is Lobbying: How Corporations Became Politicized and Politics Became More Corporate*. Oxford Scholarship Online, 2015. Pozri tiež: SCHLOZMAN, K. L. a kol. *The Unevenly Chorus: Unequal Political Voice and the Broken Promise of American Democracy*. Princeton University Press, 2012.

⁵⁸ “A corporation is simply a form of organization used by human beings to achieve desired ends. ... When rights, whether constitutional or statutory, are extended to corporations, the purpose is to protect the rights of these people.” Pozri bližšie: *Burwell vs. Hobby Lobby Stores, Inc.* 573 U.S. 682, 707 (2014). 51. An early proponent of the aggregative view is Wesley Newcomb.

porate agency, vo svojej najsimplickejšej forme právnická osoba je označením pre agregát ľudských bytostí. Z rovnakého dôvodu možno práva určené ľudským bytostiam pripísať právnickej osobe, *ad opositum* obmedzenie práv právnickej osoby sa považuje za porušenie práv voči spoločnosti ľudí, ktorí ju tvoria. Z čoho možno dedukovať, že aj v tomto prípade sa prikláňame k percepčii právnickej osoby ako právnej fikcie⁵⁹ a *nexusu kontraktov*. V dôsledku legislatívnych zmien, ktorými došlo *inter alia* k plošnému výmazu, v podmienkach Slovenskej republiky sa k uvedenému priklonil v konečnom dôsledku aj zákonodarca. Ako poukazuje Csach, právnoteoretické diskusie o povahe právnickej osoby vyriešil zákonodarca a teória reality dostala knock-out, a aktuálnym stavom *de lege lata* sa zákonodarca aktuálne hlási k teórii fikcie.⁶⁰ Dôsledkom výmazu obchodných spoločností z obchodného registra došlo k zániku všetkých verejnoprávných a súkromnoprávných záväzkovoprávných vzťahov, do ktorých právnické osoby vstúpili a ktoré trvali v čase výmazu z obchodného registra. Nadišiel preto okamih, keď je vhodné otvoriť doktrínalnu diskusiu aj týmto smerom. Právnické osoby majú v zmysle úpravy § 18 ods. 1 a § 19a ods. 1 zákona č. 40/1964 Zb. Občianskeho zákonníka spôsobilosť mať práva a povinnosti (právnú subjektivitu) a rovnako aj spôsobilosť nadobúdať práva a povinnosti (spôsobilosť na právne úkony) a predmetná spôsobilosť nadobúdať vlastnými úkonmi práva a povinnosti môže byť obmedzená len zákonom. V našich intenciách sa teóriou právnej subjektivity obchodnej spoločnosti zaoberali najmä Patakyová a Csach. Patakyová podľa stavu *de lege lata* interpretuje právnú úpravu právnických osôb v našich podmienkach ako príklon k teórii reality obchodných spoločností, ktorých právna subjektivita je upravená v Občianskom zákonníku.⁶¹ Poukazuje pritom aj na koreláciu s doktrínou *ultra vires*, keďže tá sa v slovenskom práve neaplikuje a je typickým aspektom teórie fikcie. Podľa jej názoru nesledovanie doktríny *ultra vires* a možnosť obmedzenia právnej subjektivity spoločností len na základe zákona predstavuje príklon k teórii reality. Csach sa pri aplikácii všeobecnej úpravy právnických osôb v Občianskom zákonníku na obchodné spoločnosti na teóriu subjektivity právnických osôb nepriklonil ani k jednej z teórií, odôvodňujúc tým, že právnú subjektivitu určitej organizácii priznáva iba zákon, nie spoločenská realita, a to vo vzťahu k domácim, ako aj zahraničným entitám. Bazálnym predpokladom je, že právnická osoba môže uskutočňovať úkony sama prostredníctvom svojich orgánov (teória reality), aplikujúc zásady zastúpenia, teda diferencujúc existujúci subjekt a iný subjekt konajúci v mene právnickej osoby

⁵⁹ Kľúčovou zložkou teórie právnej fikcie je, že spoločnosť je fikciou, ktorej existencia je vytvorená a udržiavaná len z dôvodu intervencie zo strany štátu. Spoločnosť je podľa tejto teórie považovaná za entitu bez „duše a tela“, ktorej „život“ vdychuje práve štát prostredníctvom právnych noriem. Teória kontraktu označuje spoločnosť *nexus kontraktov*, základom je kontrakt medzi spoločníkmi, ktorí sa rozhodli spoločnosť vytvoriť. Pozri bližšie: PATAKYOVÁ, M. a kol. *Aplikované právo obchodných spoločností a družstiev*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2021, s. 47 a nasl.

⁶⁰ Pozri bližšie: CSACH, K., MÉSZÁROS, P., ZÁMOŽÍK, J. Vianočný zázrak. O výmaze a oživení obchodných spoločností. In *Súkromné právo*, vyd. 6/2021, 2021. Dostupné na: <https://www.legalis.sk/sk/casopis/sukromne-pravo/vianočný-zázrak-o-vymaze-a-oživení-obchodných-spoločností.m-2632.html>.

⁶¹ PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 5. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2016, s. 54; PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 4. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2013, s. 50.

(teória fikcie).⁶² Teória reality bola/je relativizovaná aj tým, že zákon *expressis verbis* neuvádzal, že právnické osoby sú spôsobilé na právne alebo protiprávne úkony. Niektorí autori však akcentujú, že v intenciách hospodárskeho života, ktorý vyžaduje, aby takéto podnikateľské subjekty ako subjekty trhových vzťahov vystupovali v týchto vzťahoch ako samostatní, od jednotlivých spoločníkov oddelení vlastníci a nositelia ostatných majetkových, resp. aj iných práv a povinností a aj z uvedeného dôvodu tendujú k účelovému vnímaniu spoločnosti a jej samostatnej právnej subjektivity.⁶³ Nielen idea spoločensky zodpovedného podnikania a trvalo udržateľného rozvoja predstavujú príklon k teórii reality spoločnosti, keďže spoločnosť je vnímaná v týchto konceptoch ako entita orientovaná a zodpovedná nielen voči svojim spoločníkom ako reziduálnym vlastníkom, ale aj voči širšiemu okruhu entít, či už v rámci spoločnosti, alebo mimo spoločnosti. Ďalším významným míľnikom v relácii k teórii právnej subjektivity obchodnej spoločnosti a významnému príklonu k teórii reality bol okamih nadobudnutia účinnosti zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb⁶⁴, doktrínálne často formulovaný ako „*Criminal Liability of Legal Persons*“ alebo „*Criminal Liability of Legal Entities*“. Niektorí autori uvádzajú, že sa postupne dostávame do fázy, keď z pôvodnej hospodárskej kriminality sa cez kriminalitu bielych golierov vyčlenil nový druh kriminality – tzv. kriminalita korporácií. Právne úpravy vybraných štátov k tejto problematike pristupujú v zásade tromi spôsobmi, a to pozitívnym výpočtom skutkových podstát (napr. Slovensko), negatívnym výpočtom (napr. Česko) alebo formou generálnej klauzuly (napr. Rakúsko, Belgicko, Francúzsko). Podľa zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb za trestný čin spáchaný právnickou osobou je považovaný trestný čin, ktorý je spáchaný v jej prospech, v jej mene, v rámci jej činnosti alebo jej prostredníctvom, ak konal *ad primum* štatutárny orgán alebo člen štatutárneho orgánu (napríklad konateľ spoločnosti s ručením obmedzeným alebo člen predstavenstva akciovej spoločnosti), *ad secundum* ten, kto vykonáva kontrolnú činnosť alebo dohľad v rámci právnickej osoby (napríklad člen dozornej rady), alebo *ad tertiam* iná osoba, ktorá je oprávnená zastupovať právnickú osobu (napríklad prokurista) alebo za ňu rozhodovať (napríklad výkonný riaditeľ). Naša právna úprava ďalej špecifikuje, že trestný čin je spáchaný právnickou osobou aj vtedy, ak už uvedená osoba nedostatočným dohľadom alebo kontrolou, ktoré boli jej povinnosťou, hoci z nebanlivosti umožnila spáchať trestný čin osobou, konajúcou v rámci zverených oprávnení (napríklad zamestnancom). Zákon implicitne požaduje od právnickej osoby vykonávať dohľad a kontrolu na zamedzenie trestnej činnosti osôb, konajúcich v rámci zverených oprávnení. Na tento účel je potrebné, aby právnické osoby zaviedli a v aplikačnej praxi dôsledne uplatňovali tzv. *compliance programy* ako programy prevencie, integrity a dodržiavania všeobecne záväzných právnych predpisov a interných predpisov

⁶² ŠTEVČEK, M. a kol. *Občiansky zákonník I., II. § 1 – 880. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 100 – 101.

⁶³ Porovnaj HAVEL, B. *Obchodní korporace ve světle proměn: variace na neuzavřené téma správy obchodních korporací*. Praha : Auditorium, 2010, s. 42 a nasl. alebo HANES, D. *Spoločnosť s ručením obmedzeným*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2002, s. 20 a nasl.

⁶⁴ V podmienkach Slovenskej republiky od 1. júla 2016 zákon 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

upravujúcich kontrolné procesy a dohľad nad činnosťou zamestnancov. Lukáčka⁶⁵ spoločensky zodpovedné podnikanie označuje ako „nadštandard v *corporate governance*“, nadväzujúc na Ondřejkovú⁶⁶, ktorá v súvislosti so zodpovednosťou obchodných spoločností zdôrazňuje, že nie je podmienkou pri regulácii spoločenského správania entít dôležité, či pôjde o výsledok pôsobenia kodifikovaného práva v spoločnosti, alebo skôr o súčasť korporátneho práva predstavujúceho súbor noriem a pravidiel existujúci v samotných korporáciách, ktoré zodpovedajú pôvodnému účelu práva (pod ktorým vnímame vymedzenie relevantných pravidiel od existencie noriem až k vytvoreniu korporácie), čím nepriamo odkazuje na problematiku *compliance*. V súlade s teóriou kolektívnej vôle právnická osoba prejavuje vôľu. Hoci táto vôľa je pripisovaná právnickej osobe samotnej, jej skutočný zdroj pramení z vôle iných osôb, a to buď jednotlivca, alebo kolektívu osôb, t. j. viacerých členov či kolektívneho orgánu takejto právnickej osoby (vychádzajúc napr. z princípu kolektívneho alebo monokratického organizačného zriadenia korporácie), pričom kolektívny výsledok je potom synergiou vôle jednotlivcov formujúcej vôľu právnickej osoby. Ak teda právnická osoba je spôsobilá prejavovať svoju vôľu navonok, je nevyhnutné prijať súčasne záver, že táto vôľa môže smerovať k právom reprobovanému, ale i aprobovanému správaniu.

4. Účelnosť a proporcionalita prijatých opatrení

Hoci právna úprava zaobchádza s právnickými osobami ako so subjektami práva a evokuje v nás racionálny argument podporujúci nárok na základné práva právnických osôb, diapazón týchto práv je pre nás vágny, aj z uvedeného dôvodu sa v nasledujúcom texte zaoberáme nielen ideou právnickej osoby ako nositeľky základných (ľudských) práv, ale v kontexte účelnosti a proporcionalita prijatých opatrení uvažujeme aj *in concreto*, ktoré základné práva právnických osôb by mohli byť výmazom potencionálne dotknuté. Ústavný súd konštatoval, že na posúdenie otázky, či subjekt je právnickou osobou, je významné to, či mu zákon priznáva vlastnosti, ktoré sú charakteristické pre právnické osoby (najmä názov, sídlo, organizačná štruktúra, štatutárny orgán, majetok slúžiaci na plnenie úloh, vlastná zodpovednosť za ujmu spôsobenú inému). Zákon môže ustanoviť, že určitý subjekt je právnickou osobou nielen tým, že tento subjekt za právnickú osobu výslovne vyhlási, ale aj tým, že danému subjektu prizná vlastnosti, ktorými je právnická osoba charakteristická.⁶⁷ Ústava Slovenskej republiky (ďalej aj „Ústava SR“) tiež neobsahuje všeobecné ustanovenia o primeranom

⁶⁵ LUKÁČKA, P. Vplyv ostatných zmien obchodného zákonníka na zodpovedné riadenie spoločnosti. In *Milníky práva v stredo európskom priestore 2018* [elektronický zdroj]. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2018, s. 164.

⁶⁶ EHRLICH, E. *Fundamental Principles of the Sociology of Law*. New York: Russel and Russel, 1962, s. 27. In ONDŘEJKOVÁ, J. Právne aspekty spoločenskej zodpovednosti nadnárodných obchodných spoločností. In *Pluralizmus moci a práva*. Zborník z konferencie konanej v dňoch 25. – 27. marca 2009 vo Vysokých Tatrách. Bratislava : Ústav štátu a práva Slovenskej akadémie vied, Bratislavská vysoká škola práva, 2009, s. 443 a nasl.

⁶⁷ Uznesenie Ústavného súdu SR z 24. júna 2014, sp. zn. II. ÚS 325/2014.

zaručení základných práv a slobôd právnickým osobám. Ústava SR výslovne upravuje niektoré základné práva a slobody aj, či dokonca len právnickým osobám v čl. 20 ods. 2, čl. 24 ods. 3 a čl. 29 ods. 4. Popri základných právach, ktoré zaručuje ústava, majú osoby aj ďalšie práva ustanovené zákonom, ktoré sa nechránia rovnakou intenzitou ako základné práva a slobody. Právnickým osobám však nemôžu patriť tie základné práva a slobody, ktoré sú svojou podstatou späté výlučne s ľudskými bytosťami (napr. právo na život podľa čl. 15 alebo právo na ochranu pred mučením čl. 16 ods. 2). Nárok právnických osôb na ďalšie práva zaručené Ústavou SR preto vyhodnocujeme podľa esencie namietaného práva. Ústavný súd k predmetnej problematike zastal právny názor, že pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel a príslušné obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ. *Ad exemplum* slobodu výkonu povolania možno preto obmedziť v tej miere, v akej to racionálna úvaha o všeobecnom prospechu pripúšťa za účelnú. Ochrana základných práv sa preto obmedzuje na odmietnutie protiústavných, nadmerne zaťažujúcich úprav. Podľa čl. 29 ods. 1 Ústavy SR sa právo slobodne sa združovať zaručuje. Každý má právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach, alebo iných združeniach. Podľa čl. 37 ods. 1 Ústavy SR každý má právo sa slobodne združovať s inými na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov.⁶⁸ Podľa čl. 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd: „Každá fyzická osoba má právo pokojne užívať svoj majetok. Nikoho nemožno zbaviť jeho majetku s výnimkou verejného záujmu a za podmienok, ktoré ustanovuje zákon a všeobecné zásady medzinárodného práva.“ Sloboda podnikania je jedným zo základných práv garantovaných čl. 35 Ústavy SR, ktoré sa uznáva v súlade s právom Únie, vnútroštátnymi právnymi predpismi a praxou. Právo slobodne podnikat' s odkazom na čl. 16 Charty základných práv EÚ je prejavom štyroch základných slobôd (voľný pohyb ľudí, tovaru, služieb a kapitálu), na ktorých stojí Európska únia. Účelom tohto práva však nie je zabezpečiť každému, že bude uskutočňovať podnikateľskú činnosť, ale poskytnúť každej oprávnenej osobe, aby mala príležitosť podnikat'.⁶⁹

Ak by sme uvažovali v rovine katalógu základných práv, je potrebné mať na zreteli, že ani „právo podnikat' a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť podľa čl. 35 ods. 1 Ústavy SR, ktoré je zárukou slobody výkonu hospodárskej činnosti, nie je neobmedzené, pretože súčasťou takto poskytnutej záruky nie je napr. ochrana podnikateľa pred vstupom konkurenta do zvolenej hospodárskej činnosti ani záruka, že podnikateľ bude mať úspech vo svojom podnikaní. Neúspech alebo strata podnikateľa vo svojej hospodárskej činnosti predstavuje podnikateľské riziko, ktoré musí znášať sám podnikateľ. Toto konštatovanie má oporu v ustanoveniach samotného ObZ, ktoré podnikateľa definujú tak v rovine samotnej realizácie podnikateľskej činnosti, ako aj v rovine, ktorá je daná zodpovednosťou podnikateľa a v širšom zmysle znášaním hospodárskeho rizika za komplexnú podnikateľskú činnosť“ (m. m. IV. ÚS 66/03, IV. ÚS 76/03, IV. ÚS 177/04).⁷⁰

⁶⁸ Tamže.

⁶⁹ DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax*. Bratislava : C. H. Beck, 2015, s. 769 – 770.

⁷⁰ Uznesenie Ústavného súdu SR z 15. marca 2006, sp. zn. II. ÚS 67/06.

Napriek tomu, že judikatúra Ústavného súdu SR zdôrazňuje „politickú“⁷¹ esenciu základného práva garantovaného v čl. 29 Ústavy SR, a teda tento článok nemá priamy dosah na také formy združovania, ktoré sú bytostne späté s realizáciou základných práv a slobôd chránených inými ústavnými článkami, ako napr. sloboda náboženského vyznania a viery (čl. 24 ods. 2 Ústavy SR), základné právo podnikat' (čl. 35 ods. 1 Ústavy SR), právo združovať sa v odboroch na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov (čl. 37 Ústavy SR). Na európskej úrovni je toto právo upravené v čl. 12 ods. 1 Charty základných práv EÚ, ako aj v čl. 11 Európskeho dohovoru. Hoci môžeme uviesť, že združovacie právo patrí *ad primum* medzi politické práva, je potrebné mať na zreteli skutočnosť, že nie všetky združenia majú politický charakter. Toto právo môže byť percipované ako právo hospodárske a sociálne. Patakyová v tejto súvislosti akcentuje, že napriek tomu, že na úrovni doktrínalnej a ani judikatórnej nie je v našich podmienkach doposiaľ zhoda v tom, či výsledkom združovacieho práva môže byť združenie vo forme obchodnej spoločnosti a družstva v zmysle Obchodného zákonníka, vychádzajúc z vymedzenia ústavnej garancie združovacieho práva zastáva názor, že existenciu súkromnoprávných obchodných spoločností môžeme zaradiť pod združovacie právo.⁷² Vzhľadom na uvedené sa domnievame, že uvedené extenzívne pojmové vymedzenie práva združovať sa podľa Ústavy Slovenskej republiky môže relatívne subsumovať aj súkromnoprávne korporácie, ku ktorým patria obchodné spoločnosti. Obchodné spoločnosti uskutočňujú svoju podnikateľskú činnosť nielen vďaka personálnemu substrátu, ale aj vďaka základnému imaniu, ktoré je vyjadrením súhrnu peňažných i nepeňažných vkladov všetkých spoločníkov do spoločnosti. Pojem spoločnosť je možné nájsť aj v obsahovom vymedzení latinského pojmu *societas*.⁷³ Podľa Havla základy obchodnej spoločnosti je možné nájsť v rímskej *societas iuris civilis*, ako aj v spoločnosti dedičstva (*consortium*).⁷⁴ V našom právnom poriadku sa *societas* v rímskej podobe objavuje v podobe konzorcia (združenia) etablovanom podľa § 829 a nasl. Občianskeho zákonníka. Družstvo definuje ObZ v ust. § 221 ako spoločenstvo neuzavretého počtu osôb založeného na účely podnikania alebo zabezpečovania hospodárskych, sociálnych alebo iných potrieb svojich členov. Vznik a zánik členstva fyzickej alebo právnickej osoby v družstve upravuje ObZ,

⁷¹ *Pokiaľ ide o politický charakter združovacieho práva, ten znamená ambíciu podieľať sa na formovaní a tvorbe politického systému. V tomto zmysle predstavuje združovacie právo významnú úroveň procesu, prostredníctvom ktorého sa jednotlivci pochádzajúci z atomizovanej masy individuálnych právnych subjektov integruje do spoločnosti na účely presadzovania a pretvárania vlastnej vôle a individuálnych záujmov do roviny záujmov celospoločenských. Uvedený proces je ústavnoprávne determinovaný v prvom stupni slobodou prejavu (čl. 26 ods. 1 a 2 ústavy), právom pokojne sa zhromažďovať na druhom stupni (čl. 28 ústavy), právom slobodne sa združovať na treťom stupni (čl. 29 ods. 1 ústavy) a vrcholí realizáciou práva združovať sa v politických stranách a hnutiach (čl. 29 ods. 2 ústavy). Sloboda združovania zohráva v načrtnutom procese kľúčovú rolu. Od nej v modernom právnom štáte rozhodujúcou mierou závisí uskutočňovanie demokracie, pretože zabezpečuje premostenie pomyselnej priepasti medzi štátom a jednotlivcom. Pozri bližšie nález Ústavného súdu SR z 23. novembra 2011, sp. zn. PL. ÚS 11/2010.*

⁷² PATAKYOVÁ, M., MAMOJKA, M., DURČINSKÁ, J. a kol. *Hospodárske právo*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, s. 26.

⁷³ GAJDOŠOVÁ, M. *Združenie a právo slobodne sa združovať*. Bratislava : C. H. Beck, 2013, s. 8.

⁷⁴ HAVEL, B. *Obchodní korporace ve světle proměn: variace na neuzavřené téma správy obchodních korporací*. Praha : Auditorium, 2010, s. 44.

ktorý pripúšťa podrobnejšiu úpravu členstva, jeho vznik a zánik tiež v stanovách družstva. Zákom určené spôsoby zániku členstva nemôžu byť rozšírené ďalšími dôvodmi v stanovách. Ronovská považuje obchodné spoločnosti za osobitnú formu združovania a zdôrazňuje, že sa od združení (spolkov) odlišujú majetkovým aspektom členstva, pretože členstvo v spolku nie je spojené s majetkovým vkladom a nie je vyjadrené podielom na majetku združenia a tým, že ich hlavným predmetom činnosti je najmä (aj keď napr. spoločnosť s ručením obmedzeným môže byť etablovaná na účely charitatívnej činnosti) výkon podnikateľskej činnosti. Hlavnou činnosťou združenia by nemala byť ani správa cudzieho majetku. Ak združenie ako svoju vedľajšiu činnosť vykonáva podnikateľskú činnosť, zisk môže byť použitý len na činnosť združenia vrátane správy združenia. Členstvo v združení je právny vzťah medzi členom združenia a združením. Aj z uvedených dôvodov Ronovská úpravu obchodných spoločností a družstva v zákone č. 90/2012 Sb., o obchodných korporáciách, najmä družstvách, ako aj spoločnosti s ručením obmedzeným a akciovej spoločnosti klasifikuje ako osobitné súkromnoprávne formy výkonu slobody združovania, ak sú etablované za iným ako podnikateľským účelom.⁷⁵ Dvořák v kontexte práva slobodne sa združovať uvádza, že toto právo môže mať absolútnu, ale i relatívnu povahu. Relatívnu povahu má podľa jeho názoru aj právo na združovanie v obchodných spoločnostiach s odôvodnením, že ak sa subjekt stane majiteľom akcie, resp. obchodného podielu, týmto okamihom sa zároveň *ex lege* stáva členom kapitálovej obchodnej spoločnosti, ktorá túto akciu emitovala. Ďalej uvádza, že podľa jeho názoru nejde o porušenie práva na slobodné združovanie v situácii, keď zákon ustanoví, že osoba, ktorá spĺňa určitú zákonnú podmienku, je povinné členom súkromnoprávnej korporácie určitej právnej formy.⁷⁶

Aplikujúc agregatívny princíp by nepochybne do úvahy prichádzal čl. 20 ods. 1 Ústavy SR v súvislosti s ľudskoprávnou ochranou majetku a pojmom „vlastníť“.⁷⁷ Na európskej úrovni právny základ ochrany práva na vlastníctvo poskytuje Dodatokový protokol Európskeho dohovoru a odkazuje naň aj Charta základných práv EÚ. Znenie čl. 20 ods. 1 Ústavy SR predpokladá, že každý, kto má spôsobilosť na práva, môže byť subjektom vlastníckeho práva, môže mať majetok a môže vystupovať v majetkovoprávných vzťahoch. Napriek tomu, že Ústava SR prezumuje zaobchádzanie s vlastníctvom podľa vlastnej vôle, ani v tomto prípade to nie je právo absolútne, pretože ako Ústava SR, tak aj EDLP priamo vo svojich ustanoveniach zakotvujúcich ochranu práva na vlastníctvo pripúšťajú jeho obmedzenie. Pri ochrane vlastníckeho práva zohráva mimoriadne dôležitú úlohu zásada zákonnosti, ktorá predpokladá, že vnútroštátne právo ochráni osoby pred svojvôľou štátnej moci. Inštitúty ústavného práva nemožno vždy stotožniť s rovnako pomenovanými inštitútmi jednotlivých právnych odvetví. Ústava vymedzuje právne inštitúty extenzívne tak, aby umožnila komplexnú ochranu daného spoločenského vzťahu. Preto Ústavný súd SR nevymedzil termín „vlastnícke právo“ v čl. 20 ods. 1 Ústavy SR

⁷⁵ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentár*. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 2019, s. 287 a nasl.

⁷⁶ ŠVESTKA, J. et al. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 až 654)*. Praha : Wolters Kluwer, 2020, s. 1563.

⁷⁷ Nález Ústavného súdu SR z 11. marca 2009, sp. zn. PL. ÚS 23/05.

zhodne s vymedzením podľa Občianskeho zákonníka. Podľa názoru Ústavného súdu SR: „Majetok, ktorý je predmetom ochrany zaručenej podľa čl. 20 ústavy, zahŕňa nielen veci, ale aj práva a iné majetkové hodnoty.“ Ústavný súd SR tento výklad zvolil s odôvodnením, že pre výklad čl. 20 ods. 1 Ústavy SR sú relevantné i medzinárodné zmluvy záväzné pre SR a s nimi spätý štandard. „Ústavu nemožno vysvetľovať spôsobom zakladajúcim porušenie medzinárodnej zmluvy o ľudských právach, ak je SR účastníkom takejto zmluvy.“⁷⁸ V zmysle ďalšieho právneho názoru Ústavného súdu SR: „Podľa medzinárodného štandardu zaručeného na báze Dodatkového protokolu č. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd objektom ochrany nie sú len hmotné statky, ale aj rôzne druhy licencií, ako aj dobrá povest' firmy.“⁷⁹ Prostredníctvom slovesa „vlastniť“ ústava vyjadruje právny vzťah k majetku („vlastniť majetok“), ktorý je predmetom ústavnoprávnej ochrany. Sloveso „vlastniť“ nemá vyjadrovať, že popri veciach sú predmetom vlastníckeho práva aj práva a majetkové hodnoty, a tým deformovať zmysluplnú civilistickú terminológiu. Zároveň však uvedené, samozrejme, neznamená, že by predmetom ústavnej ochrany boli len veci (ktoré sú jediné predmetom vlastníckeho práva). Spojenie „vlastniť majetok“ tak významovo možno stotožniť so slovným spojením „mať majetok“, pričom predmetom ochrany pred verejnou mocou podľa čl. 20 Ústavy SR je majetok zahŕňajúci veci, majetkové práva a iné majetkové hodnoty. Členský podiel v družstve možno považovať za inú majetkovú hodnotu. V tejto perspektíve je nutné vnímať aj nálezh sp. zn. PL. ÚS 38/95, kde Ústavný súd SR používa vo vzťahu k členskému podielu ako komponentu majetku pojem právo na pokojné užívanie majetku. ESLP v rozhodnutí Bramelid & Malmström vs. Sweden⁸⁰ uviedol, že právo na pokojné užívanie majetku sa vzťahuje aj na akcie obchodných spoločností. Z predmetného rozhodnutia vyplývalo, nielen že akcia je komplexným (zložitým) inštitútom, ale potvrdilo, že jej držiteľ má podiel na spoločnosti spolu so súvisiacimi právami, osobitne hlasovacím právom. Akcia tiež predstavuje nepriamy nárok na majetok spoločnosti. To znamená, že akcie majú ekonomickú hodnotu, a preto akcie s takýmito vlastnosťami sú pod ochranou čl. 1 dodatkového protokolu. Ústavný súd SR tak per analogiam vyslovil názor, že členský podiel v družstve nesie v sebe rôzne zložky vrátane výraznej ekonomickej hodnoty a z hľadiska existencie vkladovej povinnosti, a teda členského, resp. vyrovnacieho podielu vykazuje družstvo podobnosti s kapitálovými spoločnosťami a na základe uvedeného dospel k záveru, že členský podiel v družstve spadá pod ochranu čl. 20 Ústavy SR. Zdôraznil tiež, že ústavné právo na nezasahovanie do majetku je právom obmedziteľným (podmieneným) v limitoch proporcionality. V právnom štáte, podľa názoru Ústavného súdu SR, nemožno akceptovať, aby v dôsledku nedostatočnej právnej úpravy a nezákonného súdneho rozhodnutia musel majiteľ strpieť čo i len zmenu presnej podoby majetku. Nemožno preto v tejto súvislosti akceptovať ani názory o rovnocennosti členského alebo vyrovnacieho podielu (resp. podielu na likvidačnom zostatku spoločnosti)⁸¹, z hľadiska zásahu do práva na pokojné užívanie

⁷⁸ Nález Ústavného súdu SR zo 7. januára 1998, sp. zn. II. ÚS 48/97.

⁷⁹ Nález Ústavného súdu SR z 25. mája 1999, sp. zn. PL. ÚS 37/99.

⁸⁰ BRAMELID & MALMSTRÖM vs. SWEDEN, 8588/79; 8589/79, 10. december 1982, s. 81.

⁸¹ Pozn. autora.

majetku. Keďže v predmetnej veci sa Ústavný súd SR zaoberal aj otázkou, či existuje ústavne akceptovateľný dôvod, aby po súdnom rozhodnutí o nezákonnom vyhlásení konkurzu zostala takáto právnická osoba mimo družstva, ďalej Ústavný súd SR konštatoval aj v súlade s tým, na čo sme už poukázali v predchádzajúcom texte, že neobnovenie členstva dotknutej právnickej osobe nie je priaznivo naklonené ani voči právu na združovanie, obzvlášť v kontexte účelu družstva, ktorým je okrem podnikateľského účelu aj solidarita a vzájomná pomoc. Narušením členstva v družstve sa narúša integrita samotného družstva. Podobne by mohlo byť zasiahnuté do práva podnikat', ak by dotknutá právnická osoba bola podnikateľom. Napokon možno hodnotiť právnu úpravu ako rozpornú so zásadou právneho štátu, podľa ktorej pochybenia štátu nemôžu byť na úkor nositeľov ľudských práv a slobôd.⁸²

Odliadnuc od uvedeného, Holländer v kontexte principiálnej povahy základných ľudských práv uvádza, že pri ich vzájomnej kolízii nemožno použiť na vyriešenie kolízie klasické interpretačné pravidlá, ktoré sa uplatňujú v prípade kolízie dvoch klasických noriem (*lex specialis derogat legi generali, lex posterior derogat legi priori* atď.). Zásada proporcionality nie je kognitívnym vzorcom, ale hermeneutickou štruktúrou, čo znamená, že pri aplikácii princípu proporcionality predstavuje teda heremeneutickú špirálu, v ktorej sa interpret pohybuje medzi normou jednoduchého práva, svojim (pred)porozumením, empirickými zisteniami týkajúcimi sa účelu normy a ústavnými princípmi.⁸³ Pri právach a slobodách druhej generácie (najmä pri hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach), ktorých naplnenie závisí od dosiahnutej ekonomickej úrovne spoločnosti, sa využíva modifikovaný test proporcionality. V tejto súvislosti možno poukázať na nález Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 1/2012, kde Ústavný súd SR prikočil k testu

⁸² Ústavný súd v rámci abstraktnej kontroly môže konštatovať, že ide o legislatívne opomenutie a riešiť ho buď derogačným apelom na zákonodarcu, alebo vykonaním ústavne konformného výkladu súvisiacich ustanovení. Spojenie „vlastniť majetok“ možno významovo stotožniť so slovným spojením „mať majetok“, pričom predmetom ochrany pred verejnou mocou podľa čl. 20 Ústavy SR je majetok zahŕňajúci veci, majetkové práva a iné majetkové hodnoty. Neobnovenie členstva dotknutej právnickej osoby nie je priaznivo naklonené ani voči právu na združovanie, obzvlášť v kontexte účelu družstva, ktorým je aj solidarita a vzájomná pomoc. Narušením členstva v družstve sa narúša integrita samotného družstva. Podobne by mohlo byť zasiahnuté do práva podnikat', ak by dotknutá právnická osoba bola podnikateľom. Napokon možno hodnotiť právnu úpravu ako rozpornú so zásadou právneho štátu, podľa ktorej pochybenia štátu nemôžu byť na úkor nositeľov ľudských práv a slobôd. Ak národná rada oponuje nenáhodným rozhodnutím konkurzného súdu, tak tento argument by bolo možné uplatniť vo vzťahu k zákonnému, ale nie voči nezákonnému rozhodnutiu prvostupňového konkurzného súdu. Ústavný súd SR konštatuje, že doslovný výklad napadnutej právnej normy je v rozpore s označenými článkami ústavy a dodatkového protokolu. Povinnosťou ústavného súdu pri abstraktnej kontrole je však zohľadniť rôzne možnosti interpretácie, ak to napadnuté ustanovenie umožňuje. SKUTKOVÝ STAV: Podstatou návrhu bola námietka, že v Obchodnom zákonníku v nesúlade s čl. 1 ods. 1 prvou vetou, čl. 12 ods. 1 a 2 a čl. 20 ods. 1 prvou vetou a druhou vetou ústavy a čl. 1 dodatkového protokolu chýba explicitná možnosť obnovy členstva právnickej osoby v družstve v prípade zrušenia vyhlásenia konkurzu zastavením konkurzného konania odvolacím súdom. Tým má dochádzať k nerovnosti voči právnickým osobám. Zároveň má dochádzať k zásahu do práva na pokojné užívanie majetku právnickej osoby – člena družstva, pretože sa neobnovuje do pôvodnej podoby pred vyhlásením konkurzu. Navrhovateľ teda napáda ustanovenie, na základe ktorého zaniká členstvo právnickej osoby v družstve, hoci odvolací konkurzný súd autoritatívne rozhodol, že konkurz bol vyhlásený nezákonne.

⁸³ HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. 2. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2012, s. 240 a nasl.

proporcionality tak, ako ho štandardne vo svojej rozhodovacej činnosti⁸⁴ uplatňuje. Test pozostáva z troch na seba nadväzujúcich fáz. *Ad primum* ide o skúmanie hľadiska vhodnosti (*test of suitability*) a je potrebné zodpovedať otázku, či inštitút obmedzujúci určité základné právo umožňuje dosiahnuť sledovaný cieľ. *Ad secundum* nasleduje analýza kritéria nevyhnutnosti (*test of necessity or subsidiarity*). Ide o komparáciu posudzovaného legislatívneho nástroja obmedzujúceho základné právo alebo slobodu s inými legislatívnymi opatreniami umožňujúcimi dosiahnuť toho istého cieľa, avšak nedotýkajúcimi sa základných práv a slobôd, resp. dotýkajúcimi sa ich v menšej miere. *Ad tertiam* prichádza fáza skúmania z hľadiska proporcionality v reštriktívnom zmysle slova (*test of proportionality in the strict sense*). Pri použití testu proporcionality v posudzovanom prípade však Ústavný súd SR považoval za potrebné poukázať na právny názor Ústavného súdu Českej republiky vyjadrený v náleze sp. zn. Pl. ÚS 83/06.⁸⁵ Z oboch náleзов môžeme, aj keď len veľmi koncízne, dospieť k záveru, že požiadavka primeranosti (proporcionality) pri obmedzovaní hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv nekladie na zákonodarcu nároky porovnateľné s obmedzovaním základných ľudských práv a politických práv. Pre zákonodarcu to znamená potenciálne väčší manévrovací priestor pri legislatívnej úprave inštitútov, ktorými udeľuje hospodárskym, sociálnym a kultúrnym právam konkrétny obsah, pričom Ústavný súd SR viazaný ústavou (vzťah čl. 35 ods. 1 a 3 Ústavy SR v spojení s čl. 51 ods. 1 Ústavy SR) je povinný definované postavenie zákonodarcu rešpektovať.

Ochrana ľudských práv sa vyvinula ako inštrument ochrany občanov proti štátnej moci. Aj keď sa v súčasnosti ochrana aplikuje aj na právnické osoby, nie je bez limitov, nie je možné opomenúť fundamentálne rozdiely, akcentuje Patakyová, M. T. Navyše ochrana ľudských práv nie je absolútna a mala by byť ohraničená „gentlemanstvom“ jej nositeľov, čo znamená, že by tieto práva mali byť chránené, ale nie zneužívané.⁸⁶ V našich podmienkach nie je obvyklá úprava, v ktorej sa ústavné práva a slobody zaručujú *in natura* aj právnickým osobám. Aktuálne však v centre pozornosti stojí nový rekodifikač-

⁸⁴ Napr. uznesenie Ústavného súdu SR z 24. apríla 2001, sp. zn. PL. ÚS 3/00, nález Ústavného súdu SR z 26. januára 2011, sp. zn. PL. ÚS 23/06, nález Ústavného súdu SR zo 4. júla 2012, sp. zn. PL. ÚS 111/2011.

⁸⁵ Podľa ktorého pri úvahe o použiteľnosti princípu primeranosti (proporcionality) nemožno nevidieť, že v predmetnej veci nemusí byť vždy tento princíp bazálnym kritériom úvahy o ústavnosti konkrétneho zákonného ustanovenia. To preto, že princíp proporcionality sa uplatňuje predovšetkým v oblasti ľudských práv a základných slobôd (hlava druhá Listiny základných práv a slobôd; zodpovedá druhému a tretiemu oddielu druhej hlavy ústavy, pozn.); v oblasti práv hospodárskych, sociálnych a kultúrnych je však potrebné prihliadnuť na čl. 41 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd (zodpovedá čl. 51 ods. 1 ústavy, pozn.) otvárajúci široký priestor pre zákonodarcu pri voľbe najrôznejších riešení. Vzhľadom na čl. 41 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd nemusí byť zákonná úprava v prísnom vzťahu proporcionality k cieľu, ktorý regulácia sleduje, t. j. nemusí ísť o opatrenie v demokratickej spoločnosti nevyhnutné, ako je to napríklad pri iných právach, ktorých sa možno dovolávať priamo z Listiny základných práv a slobôd. V teste ústavnosti v tomto zmysle obstojí taká zákonná úprava, pri ktorej možno zistiť sledovanie nejakého legitímneho cieľa a ktorá tak činí spôsobom, ktorý si možno predstaviť ako rozumný prostriedok na jeho dosiahnutie, hoci nemusí ísť o prostriedok najlepšie, najvhodnejší, najúčinnnejší či najmädrejší.

⁸⁶ PATAKYOVÁ, M.T. *Ľudskoprávne aspekty hospodárskej súťaže: antitrust z pohľadu ľudských práv*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, s. 181.

ný návrh súkromného práva publikovaný na stránke MS SR⁸⁷ v znení: „Právnické osoby sú od svojho vzniku až po zánik spôsobilé na všetky práva a povinnosti, okrem tých, ktorých nevyhnutnou podmienkou sú prirodzené vlastnosti človeka, ibaže by zákon ustanovoval inak.“ Právnické osoby majú spôsobilosť na práva a povinnosti priznanú štátom, aj keď nie sú, hoci časové hranice trvania právnej subjektivity, teda spôsobilosti na práva a povinnosti, ale aj jej vecný rozsah ustanoví zákon. Zákonodarca pertraktuje označenie „právna osobnosť“, s čím sa nemožno *en bloc* stotožniť, pretože pojem „právna osobnosť“ sa naproti tomu javí byť vhodnejším ekvivalentom. Navrhovaná právna úprava sa *ad exemplum* zreteľnejšie a výraznejšie približuje k doktríne právnej fikcie a obmedzeniu spôsobilosti na práva a povinnosti. Aj podľa súčasnej právnej úpravy sa akceptuje zúženie rozsahu spôsobilosti pri likvidácii, či pri niektorých špecifických formách právnických osôb (spoločenstvo vlastníkov bytov, štátny podnik). Nová právna úprava aplikáciu doktríny *ultra vires* limituje v záujme ochrany dobromyseľných a neodobrovoľných veriteľov či verejného záujmu, pričom obmedzenia sa musí dovolávať právnická osoba.

Záver

Pragmatické riešenie problematiky *hibernatio* právnických osôb plošným výmazom, ktoré si zvolil náš zákonodarca, je účelné, avšak nemožno ho označiť jednoznačne za jedinú možnosť, ktorou zákonodarca operoval. Situácia pred plošným výmazom alarmujúco poukazovala na nedostatočnú a neefektívnu právnu úpravu zrušenia a likvidácie obchodných spoločností v našich podmienkach, ktorú možno označiť za jeden z faktorov podmieňujúcich vzniknutý stav. Ako sme uviedli v texte príspevku, reflektujeme, že významná časť podnikateľov bola riešeniu v podobe plošného výmazu naklonená, keďže ich odbremenil od realizácie procesu likvidácie, ktorú by znášali na vlastné náklady. Či takýmto postupom nedošlo k zásahu do práv vymazanej spoločnosti, resp. do práv tretích osôb, zostáva na diskusiu, do ktorej sme sa snažili prispieť. Na druhej strane sa nám vnútorne nemožno nezamýšľať aj nad postupom súdu prostredníctvom súdom nariadenej (nútenej) likvidácie alebo konkurzu, kde by bolo azda najvýznamnejším problémom doručovanie jednotlivým subjektom, čím by bol proces významne spomalený a v konečnom dôsledku až odťažité a neefektívny.

V centre pozornosti príspevku však bola problematika plošného výmazu ako zásahu do základných práv a slobôd, percipujúc právnické osoby ako ich nositeľky. V našich podmienkach nie je obvyklá úprava, v ktorej sa základné práva a slobody zaručujú *in natura* aj právnickým osobám. Právnickým osobám nemôžu patriť tie základné práva a slobody, ktoré sú svojou podstatou späté výlučne s ľudskými bytosťami a nárok právnických osôb na ďalšie práva zaručené Ústavou SR je preto potrebné vyhodnotiť podľa esencie namietaného práva. V príspevku načrtávame problematiku zásahu do práva slo-

⁸⁷ Pracovné návrhy predkladané na verejnú a odbornú diskusiu časť A. OBČIANSKY ZÁKONNÍK, 1. VŠEOBECNÁ ČASŤ OBČIANSKEHO ZÁKONNÍKA, 1.2.3 Právnické osoby – Dostupné na: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Rekodifikacia-OZ/Navrhy.aspx>.

bodne sa združovať podľa čl. 29 ods. 1 Ústavy SR, do práva slobodne podnikat' podľa čl. 35 ods. 1 Ústavy SR a do vlastníckeho práva podľa čl. 20 ods. 1 Ústavy SR. Ústavný súd SR k problematike zásahu do základných práv a slobôd zastal právny názor, že pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel a príslušné obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ. Uvažujúc v rovine katalógu základných práv je potrebné mať na zreteli, že ani „právo podnikat' a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť podľa čl. 35 ods. 1 Ústavy SR, ktoré je zárukou slobody výkonu hospodárskej činnosti nie je neobmedzené. Aj z uvedeného dôvodu možno polemizovať, o tom, či plošným výmazom mohlo dôjsť k porušeniu takéhoto základného práva. Na druhej strane opatrenie zákonodarcu v podobe možnosti podať návrh na obnovenie zápisu, malo za cieľ sanovať vzniknutý stav. Vzhľadom na možnosť nápravy a pri zohľadnení niekoľkoročného obdobia neplnenia zákonom uložených povinností, tak uvedené zostáva na diskusiu, či bol prístup zákonodarcu príliš formalistický, ak nezohľadnil skutočnosť, že medzi vymazanými osobami (vrátane tých, ktoré ani po niekoľkých dodatočných možnostiach nesplnili povinnosť premeny základného imania na menu euro) boli aj také, ktoré podľa dostupných dát za rok 2020 podali účtovnú závierku a vygenerovali ešte v roku 2020 tržby spolu viac ako 27 000 000 €, pričom viac ako 200 z nich hospodárilo so ziskom. Každopádne požiadavka primeranosti (proporcionality) pri obmedzovaní hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv nekladie na zákonodarcu nároky porovnateľné s obmedzovaním základných ľudských a politických práv. Pre zákonodarcu to *de facto* znamená potenciálne väčší manévrovací priestor pri legislatívnej úprave inštitútov, ktorými udeľuje hospodárskym, sociálnym a kultúrnym právam konkrétny obsah, pričom Ústavný súd SR viazaný Ústavou SR (vzťah čl. 35 ods. 1 a 3 ústavy v spojení s čl. 51 ods. 1 ústavy) je povinný definované postavenie zákonodarcu rešpektovať. Uvažujeme však, že vychádzajúc z utilitárneho princípu a z vymedzenia ústavnej garancie združovacieho práva, pertraktujúc názor, že existenciu súkromnoprávných obchodných spoločností percipujeme ako osobitné súkromnoprávne formy výkonu slobody združovania, najmä pokiaľ sú etablované aj za iným ako podnikateľským účelom (družstvo, ako aj spoločnosť s ručením obmedzeným a akciová spoločnosť), by plošný výmaz mohol evokovať potenciálny zásah do tohto základného práva. Aplikujúc najmä agregčný princíp by do úvahy potenciálne prichádzal aj zásah do čl. 20 ods. 1 Ústavy SR. Dovoľujeme si tiež uviesť, že podľa nášho názoru následky jednotlivých fáz plošného výmazu ešte budú v našom právnom prostredí rezonovať. Domnievame sa, že riešenie plošným výmazom by malo byť „*ultima ratio*“ a úlohou zákonodarcu by tak malo byť motivovať právnické osoby a ich personálny substrát k dobrovoľnej disolúcii a likvidácii najmä prostredníctvom kvalitnej a menej byrokratickej právnej úpravy.

Literatúra

BLAIR, M. M., POLLMAN, E. The Derivative Nature of Corporate Constitutional Rights, In *Wm. & Mary L. Rev.*, Voil. 56, 1673, 2015. Dostupné na: <https://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol56/iss5/2>. ISSN 2374-8524

- CSACH, K., MÉSZÁROS, P., ZÁMOŽÍK, J. Vianočný záprak. O výmaze a oživení obchodných spoločností In *Súkromné právo*, vyd. 6/2021, roč. 2021. Dostupné na: <https://www.legalis.sk/sk/casopis/sukromne-pravo/vianocny-zazrak-o-vymaze-a-oziveni-obchodnych-spolocnosti.m-2632.html>. ISSN 1339-8652
- DOPPLINGER, L. Legal Persons as Bearers of Rights Under the ECHR In *University of Vienna Law Review*, vol. 5, no.1, 2021. Dostupné na: <https://viennalawreview.com/index.php/vlr/article/view/6378>
- DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax*. Bratislava : C. H. Beck, 2015, 1 603 s. ISBN 978-80-89603-39-8
- DRUTMAN, L. The Business of America is Lobbying: How Corporations Became Politicized and Politics Became More Corporate. Oxford Scholarship Online, 2015. ISBN 9780190215514
- GAJDOŠOVÁ, M. *Združenia a sloboda združovania*. 2 vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2019, 400 s. ISBN 9788089603770
- GRANYÁK, L. Do Human Right Belong Exclusively to Humans? The Concept of the Organisation from a Human Rights Perspective In *ELTE Law Journal Eötvös University Press*, vyd. 2, 2019. Dostupné na: https://eltelawjournal.hu/wp-content/uploads/2020/07/ELJ-2019-2_Granyak_.pdf. ISSN 2064 4965
- GREAR, A. *Redirecting Human Rights: Facing the Challenge of Corporate Legal Humanity*. Hampshire, UK : Palgrave MacMillan, 2010, 288 s. ISSN 978-0230542228
- GRIFFIN, J. *On human rights*. New York : Oxford University Press, 2008, 339 s. ISBN 9780199238781
- HANES, D. *Spoločnosť s ručením obmedzeným*. Bratislava : WoltersKluwer, 2002, 425 s. ISBN 8089047343
- HAVEL, B. *Obchodní korporace ve světle proměn: variace na neuzavřené téma správy obchodních korporací*. Praha : Auditorium, 2010, 200 s. ISBN 9788087284117
- HEATON, J. B. What Injures a Corporation? Toward Better Understanding Corporate Personality In *The Business Lawyer*, vol. 73, 2018. Dostupné na: https://www.americanbar.org/content/dam/aba/publications/business_lawyer/2018/73_4/article-injures-201810.pdf
- HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. 2. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2012, 418 s.
- ISKSEL, T. *The Rights of Man and the Rights of the Man-Made: Corporations and Human Rights*, 2015. Dostupné na: <https://ssrn.com/abstract=2546401> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2546401>
- KRAAKMAN, R. a kol. *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*. 3th edition. Londýn : Oxford University Press, 2017, 352 s. ISBN 9780198739630
- KURKI, V. *A Theory of Legal Personhood*. Oxford : Oxford University Press, 2019, 240 s. ISBN 9780198844037
- LUKÁČKA, P. Vplyv ostatných zmien obchodného zákonníka na zodpovedné riadenie spoločnosti. In *Milníky práva v stredo európskom priestore 2018* [elektronický zdroj]. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2018
- PATAKYOVÁ, M. a kol. *Aplikované právo obchodných spoločností a družstiev*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2021, 864 s. ISBN 9788057103639
- PATAKYOVÁ, M., MAMOJKA, M., DURAČINSKÁ, J. a kol. *Hospodárske právo*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, 312 s. ISBN 9788057100904
- PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 5. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2016, 1696 s. ISBN 9788089603466
- PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 4. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2013, 1712 s. ISBN 978-80-89603-12-1
- PATAKYOVÁ, M. T. *Ludskoprávne aspekty hospodárskej súťaže: antitrust z pohľadu ľudských práv*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, 216 s. ISBN 9788057100027
- PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentár*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck 2019, 3352 s. ISBN 978-80-7400-747-7
- POLLMAN, E. Line Drawing in Corporate Rights Determinations, In *DePaul L. Rev.*, Vol. 65, 2016. Dostupné na: <https://via.library.depaul.edu/law-review/vol65/iss2/12>
- PRUSÁK, J. *Kapitoly Z Teórie štátu a Práva 2.: Teória Práva*. Bratislava : Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1993, 353 s. ISBN 80-7160-057-1
- PRUSÁK, J. *Teória práva*. Bratislava : Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1995, s. 282
- RIPKEN, S. K. Corporations are People too: a Multi-dimensional Approach to the Corporate Personhood Puzzle. In *Fordham Journal of Corporate & Financial Law*, 2009.

- SCHANE, S. A. The Corporation is a Person: The Language of a Legal Fiction. In *Tulane Law Review*, 1987
- SCHLOZMAN, K. L. a kol. *The Unheavenly Chorus: Unequal Political Voice and the Broken Promise of American Democracy*. Princeton University Press, 2012, 728 s. ISBN 0691159866
- ŠTEVČEK, M. a kol. *Občiansky zákonník I., II. § 1 – 880. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2015, 3344 s. ISBN 9788074007705
- ŠVESTKA, J. et al. *Občianský zákoník I. Obecná část (§ 1 až 654)*. Praha : Wolters Kluwer, 2020, 1624 s. ISBN 9788075986566
- WEYR, F. *Základy filosofie právní*. Brno : Nakladatel A. Piša – Kníhkupec české vysoké školy technické v Brne, 1920, s. 162
- WINKLER, A. *We the Corporations: How American Businesses Won Their Civil Rights* New York, N. Y.: W. W. Norton & Co. Pp. 2018, 496 s. ISBN 0871407124
- WITT, J. What Is The Basis For Corporate Personhood? [online] 2011 [cit. 04. 07. 2022]. Dostupné na: <https://www.npr.org/2011/10/24/141663195/what-is-the-basis-for-corporate-personhood?t=1646178389618>